

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Militære mål i en internasjonal væpnet konflikt

Den rettslige statusen til kraftinstallasjoner, olje- og gassinstallasjoner og undersjøiske rørledninger for olje og gass, i en internasjonal væpnet konflikt.

Hanne Linaker

Liten masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, høst 2018

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Hvorfor skrive om kraftinstallasjoner, olje- og gassinstallasjoner og undersjøiske rørledninger, som militære mål?	1
1.3	Definisjoner	2
1.4	Avgrensninger.....	3
1.5	Oppgavens metode	4
1.6	Videre fremstilling	5
2	Grunnleggende om internasjonale væpnede konflikter	6
2.1	Innledende bemerkninger.....	6
2.2	Jus in bello og jus ad bellum	6
2.3	Utgangspunktet om bruk av væpnet makt.....	6
2.4	Prinsipper for krigføring.....	8
2.4.1	Militær nødvendighet, humanitet, distinksjon og proporsjonalitet	8
3	Hva er et militært mål?	9
3.1	Utgangspunkt	9
3.1.1	Genèvekonvensjonene og deres tilleggsprotokoller	10
3.2	TP I artikkel 48	10
3.3	TP I artikkel 52	11
3.3.1	TP I artikkel 52 andre ledd.....	12
3.3.1.1	Objektets art.....	12
3.3.1.2	Objektets lokasjon	13
3.3.1.3	Objektets formål.....	13
3.3.1.4	Bruken av objektet	13
3.3.1.5	Effektivt bidrag til militære aksjoner	14
3.3.1.6	Avgjort militær fordel	14
3.4	Forholdsregler i TP I artikkel 57	15
4	Den rettslige statusen til kraftinstallasjoner som militære mål	17
4.1	Kraftinstallasjoner – militære mål?	17
4.2	Beskyttelse av anlegg og installasjoner som inneholder farlige krefter	18
4.2.1	Historiske trekk.....	18
4.2.2	Anlegg og installasjoner.....	18
4.2.2.1	Uttømmende liste?	20

4.3 Kraftinstallasjoner som fungerer som kritisk infrastruktur – sivile objekter og militære mål	21
4.3.1 Medfører totalforsvaret at kraftinstallasjoner blir flerbruks-objekter?.....	22
4.3.2 Følgeskader på sivile.....	24
4.3.3 Foreløpig oppsummering.....	26
5 Den rettslige statusen til olje- og gassinstallasjoner som militære mål	27
5.1 Innledende bemerkninger.....	27
5.2 Kan TP I anvendes på olje- og gassinstallasjoner til sjøs?	28
5.3 Analogisk anvendelse av TP I artikkel 56	29
5.4 Olje- og gassinstallasjoner – et militært mål?	31
5.4.1 Effektivt bidrag til militære aksjoner.....	32
5.4.2 Avgjort militær fordel.....	33
5.4.3 Foreløpig oppsummering.....	34
5.5 Begrensninger på angrep av olje- og gassinstallasjoner som følge av vern av miljøet.....	34
5.5.1 Tilleggsprotokoll I	34
5.5.1.1 Naturmiljøet.....	36
5.5.1.2 Omfattende, langvarig og alvorlig skade	36
5.5.1.3 Tilsiktet eller forventet skade	38
5.5.1.4 Helse og overlevelse	39
5.5.1.5 Naturmiljøet som sivilt objekt.....	39
5.5.1.6 Foreløpig oppsummering.....	39
5.5.2 Vurdering av proporsjonalitet og militær nødvendighet i forhold til skade på naturmiljøet.....	40
5.5.3 Foreløpig oppsummering.....	42
6 Den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass som militære mål.....	43
6.1 Innledende bemerkninger.....	43
6.2 Utgangspunkter i havretten	44
6.3 Undersjøiske rørledninger til norske landterritorier – et militært mål?.....	45
6.4 Rørledninger fra norsk sokkel til andre land	46
6.4.1 Regler om nøytralitet.....	47
6.4.2 Regler om undersjøiske kabler.....	47
6.4.3 Beskyttelse av undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral stat	49
6.4.3.1 Martensklausulen	49
6.4.3.2 Humanitære hensyn	50

6.4.3.3	Distinksjon.....	51
6.4.4	Undersjøiske rørledninger fra norsk sokkel til allierte parter	52
6.4.4.1	Foreløpig oppsummering.....	53
6.5	Hensyn til naturmiljøet.....	53
6.6	Foreløpig oppsummering.....	54
7	Avsluttende bemerkninger	54
	Kildeliste	56
	Vedlegg 1	62
	Vedlegg 2	63

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Masteroppgavens tema er en redegjørelse og drøfting av hvilken rettslig status kraftinstallasjoner, olje- og gassinstallasjoner og undersjøiske rørledninger for olje og gass har i en internasjonal væpnet konflikt. Temaet ligger innenfor krigens folkerett, og fokuserer på spørsmålet om i hvilken grad de ovennevnte objektene kan utgjøre et militært mål og i så tilfelle hvorvidt det foreligger særskilte forhold som kan begrense angrep eller avverge angrep i sin helhet. Derfor ser oppgaven forholdsvis grundig på hva som kan utgjøre et legitimt militært mål. Disse reglene danner så utgangspunktet for drøftelsen av den rettslige statusen til de objekter som er nevnt innledningsvis.

Problemstillingene som behandles i masteroppgaven oppstår både i forbindelse med tolking av ulike konvensjonsbestemmelser og sedvanerettslige regler og i anvendelsen av reglene på de konkrete forhold og objekter, ut i fra dets funksjon og karakter. Eksempelvis vil drøftelsen av den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass, være noe forskjellig fra enkelte andre olje- og gassinstallasjoner.

Det er lagt enkelte premisser til grunn ved behandlingen av masteroppgavens tema, som kort må presiseres. Masteroppgaven legger til grunn at vi har å gjøre med en pågående internasjonal væpnet konflikt. Det vil senere begrunnes hvorfor det avgrenses mot interne væpnede konflikter. Det legges også til grunn at Norge deltar i en internasjonal væpnet konflikt som krigførende part, og ikke forholder seg som nøytral part.

1.2 Hvorfor skrive om kraftinstallasjoner, olje- og gassinstallasjoner og undersjøiske rørledninger, som militære mål?

Norge er en ressursrik nasjon. Landet er rikt på vannkraft og vindkraft, men siden funn og utvinning av petroleum fra 1960-tallet, er Norge blitt en av verdens største oljenasjoner,¹ med over 8000 milliarder kroner i markedsverdi på oljefondet.² Olje og gass er også en viktig eksportkilde, og i 2017 eksporterte Norge gass til en verdi av over 200 milliarder norske

---

¹ Artikkel fra 2017, hentet ut fra E24!; <https://e24.no/energi/olje/dette-er-verdens-ti-stoerste->

² <https://www.nbim.no/no/fondet/markedsverdi/> (13.10.2018)

kroner.³ Det er ingen tvil om at landet er rikt på ressurser, men hvilket rettslig vern har infrastrukturen knyttet til disse ressursene i en internasjonal væpnet konflikt? Man kan se for seg at slike tunge inntektsgivende kilder er interessante eller ønskede mål ved et angrep på Norge, fra en hvilken som helst fiende. Målene er interessante fordi det vil svekke et av grunnelementene i ethvert samfunn, nemlig økonomien.

Når det kommer til de enkelte objektene nevnt ovenfor, er de i ulik grad blitt gjenstand for eksplisitte vurderinger av deres rettslige status. Enkelte kraftinstallasjoner, særlig de som inneholder farlige krefter, har tidligere vært gjenstand for drøftelser, men inkluderes likevel i denne avhandlingen for å skape en større sammenheng. Det er også interessant å se på kraftinstallasjoner som en del av et norsk totalforsvar, og om totalforsvaret bidrar til at sivile objekter blir militære mål. Når det derimot gjelder undersjøiske rørledninger for olje og gass er det lite man finner om deres rettslige status i en internasjonal væpnet konflikt. Igjen kommer Norges status som olje- og gassnasjon inn som en årsak til hvorfor det er interessant å belyse problemstillingen om disse objektene som potensielle militære mål. Både undersjøiske rørledninger og andre olje- og gassinstallasjoner kan i et dramatisk scenario ha en uavklart rettslig status.

1.3 Definisjoner

Masteroppgaven bygger på den rettslige vurderingen av kraftinstallasjoner, olje- og gassinstallasjoner og undersjøiske rørledninger for olje og gass i en internasjonal væpnet konflikt. Det finnes ingen generelle definisjoner av de nevnte objektene, men det er hensiktsmessig å definere de ulike objektene slik de er tolket og brukt i oppgaven.

Kraftinstallasjoner er her brukt om enhver installasjon som produserer elektrisk energi, som vann-, vind-, bølge-, sol-, jordvarme-, kjernekraftverk m.m., og infrastrukturer som overfører elektrisk energi, som eksempelvis strømmettet og ladestasjoner.

Olje- og gassinstallasjoner anses i denne oppgaven som enhver installasjon på land eller til sjøs som kan knyttes til olje- og gassproduksjon i Norge. Det vil kunne være oljeraffineri,

---

³ Artikkel om eksport av olje og gass av Norsk Petroleum; <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/> (30.11.2018)

oljerigger, oljebrønner, prosessanlegg og andre landanlegg. Utenfor denne definisjonen holdes undersjøiske rørledninger for olje og gass, da det vurderes som eget objekt.

Undersjøiske rørledninger for olje og gass er i oppgaven brukt som et begrep om det undersjøiske transportsystemet for olje og gass. Dette er bestående av mange rørledninger som er lagt fra norsk sokkel til mottakerland, samt til lands i Norge.

Oppgavens tema tar utgangspunkt i en internasjonal væpnet konflikt. En internasjonal væpnet konflikt gjelder straks to eller flere stater bruker væpnet makt mot hverandre, uavhengig av lengden eller intensiteten på bruken av væpnet makt.⁴

Oppgaven henviser flere steder til konvensjoner og traktater. Begrepene 'konvensjoner' og 'traktater' brukes i oppgaven om det samme, nemlig en folkerettslig bindende avtale mellom to eller flere folkerettssubjekter, som stater og internasjonale organisasjoner.⁵ Etter ICJ-statuttene⁶ artikkel 38 (1) litra a, anses internasjonale konvensjoner som en rettskilde i folkeretten.

1.4 Avgrensninger

Som allerede nevnt avgrenses oppgaven til kun å gjelde forhold i en internasjonal væpnet konflikt. Problemstillinger som omhandler rettslig status til de nevnte objekter i en ikke-internasjonal væpnet konflikt gjøres ikke rede for i denne oppgaven. Selv om mange regler som kommer til anvendelse i internasjonale væpnede konflikter også kommer til anvendelse i ikke-internasjonale væpnede konflikter,⁷ vil det bli for omfattende å behandle den rettslige statusen til de nevnte objektene i en ikke-internasjonal væpnet konflikt, i forhold til masteroppgavens gitte rammer. Når det velges å kun forholde seg til internasjonale væpnede konflikter, er det fordi det anses som mer aktuelt eller realitetsnært at Norge er part i en internasjonal væpnet konflikt, enn at det utspringer seg en intern væpnet konflikt i landet.

---

⁴ Yoram Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Third Edition, Cambridge 2016, s. 1

⁵ Morten Ruud og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 4. utgave, Oslo 2011, s. 68

⁶ Statute for the International Court of Justice (ICJ), 1945

⁷ Arne Willy Dahl, *Håndbok i militær folkerett*, 2. utgave, Oslo 2008 s. 284

1.5 Oppgavens metode

Masteroppgavens sentrale problemstilling om de aktuelle objektene utgjør militære mål i en internasjonal væpnet konflikt behandles i flere ledd. Først ved en vurdering av deres rettslige status som militære mål, deretter ved en vurdering av eventuelle begrensninger på adgangen til å angripe slike mål. Dette blir vurdert ut i fra de gjeldende internasjonale reglene for temaet, både traktatbestemmelser og sedvanerettslige regler. Folkerettslig metode skiller seg fra alminnelig norsk rettskildelære, og for denne oppgaven er det hensiktsmessig å kort gjøre rede for reglene som omhandler tolkning av traktatbestemmelser og sedvanerettens posisjon i folkeretten. Det anses likevel ikke hensiktsmessig å gå inn i en lengre redegjørelse om folkerettslig metode og forskjellen fra norsk rettskildelære, da oppgavens tema ikke problematiserer dette.

Hva angår tolkning av traktater gir artikkel 31-33 i Wien-konvensjonen om traktatretten grunnleggende regler om dette.⁸ Artikkel 31 oppstiller utgangspunktet for tolkningen, og det fremgår at traktater skal tolkes i god tro i samsvar med den vanlige betydningen av ordlyden, med hensyn til kontekst og formål.⁹ Disse bestemmelsene anses også å ha sedvanerettslig status.¹⁰

Sedvaneretten har i større grad enn i norsk rettskildelære en sentral plass i folkerettslig metodelære. Som det vil vises til i oppgaven, vil sedvaneretten som kodifiseres i traktater også være bindende for de som ikke er parter til traktaten.¹¹ International Committee of the Red Cross (ICRC) publiserte i 2005 en sedvanerettsstudie som søkte å kartlegge den sedvanerettslige statusen til reglene i krigens folkerett. Denne studien vil bli brukt som kilde i oppgaven for vurderingen av reglers sedvanerettslige status. Det er likevel verdt å merke seg at studien i noe grad har blitt kritisert. Det vil gå for langt å redegjøre for denne kritikken, men enkelte forfattere gir blant annet uttrykk for at studien ikke kan forstås som et sluttprodukt hva angår sedvane i krigens folkerett,

---

⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties (VCLT) 1969

⁹ For en mer inngående redegjørelse om artikkel 31 i Wien-konvensjonen, se Ruud og Ulfstein (2011) s. 89-90

¹⁰ Ruud og Ulfstein (2011) s. 89

¹¹ Ruud og Ulfstein (2011) s. 74

men som et bidrag eller en begynnelse i kartleggingen av sedvane i krigens folkerett.¹² Andre kritiserer metoden som er brukt i studien for å kartlegge hva som er opinio juris.¹³

Masteroppgavens tema byr også på enkelte metodiske utfordringer, særlig når det gjelder rettskildebildet. Det finnes få dommer eller avgjørelser som belyser oppgavens hovedtema, og ved vurderingen av den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass finnes det svært lite i juridisk litteratur. Dette fører til at noen av drøftelsene kun er basert på anvendelse av eksisterende traktatbestemmelser og prinsipper i krigens folkerett.

1.6 Videre fremstilling

Oppgavens tema gjelder den rettslige statusen til tre nevnte objekter. Før drøftelsen om disse objektene, vil det i kapittel 2 kort gjøres rede for noen grunnleggende forhold i en internasjonal væpnet konflikt. I kapittel 3 vil det redegjøres for hva som er et militært mål.

Oppgaven legger så opp til å drøfte de ulike objektene i egne kapitler. Kapittel 4 behandler kraftinstallasjoner, kapittel 5 olje- og gassinstallasjoner og kapittel 6 undersjøiske rørledninger for olje og gass. Disse kapitlene er i stor grad bygd opp likt, hvor det først drøftes hvordan kapittelets objekt kan utgjøre et militært mål, videre behandles eventuelle særskilte vernebestemmelser og andre begrensninger som kan gjøre seg gjeldende i forbindelse med angrep på det aktuelle objektet.

Etter drøftelsene om objektenes rettslige status gjøres det noen bemerkninger avslutningsvis i kapittel 7.

---

¹² Artikler som omhandler kritikk til ICRCs sedvanerettsstudie, se blant annet: Timothy L. H. McCormack An Australian Perspective on the ICRC Customary International Humanitarian Law Study, i *The Law of War in the 21st Century: Weaponary and the Use of Force*, International Law Studies – Volume 82, Anthony M. Helm (editor), U.S Naval War College, Rhode Island 2006, s. 81-99, hentet ut fra <https://digitalcommons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1226&context=ils> - 15.12.2018, og Malcolm MacLaren og Felix Schwendimann “An Exercise in the Development of International Law: The New ICRC Study on Customary International Humanitarian Law”, hentet ut fra https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b8f61345bf212b7eddd992/1454962196104/GLJ_Vol_06_No_09_MacLaren.pdf - 15.12.2018

¹³ J. B. Bellinger III og W. J. Haynes II, ”A US Government Response to the International Committee of the Red Cross Study on Customary International Humanitarian Law”, i vol. 89 *International Review of the Red Cross* 2007, sider 443-473, side 446

2 Grunnleggende om internasjonale væpnede konflikter

2.1 Innledende bemerkninger

Masteroppgaven tar utgangspunkt i en internasjonal væpnet konflikt, og problemstillinger som er aktuelle for et slikt tilfelle. Det legges til grunn at konflikten allerede er oppstått. Det gis likevel her en kort redegjørelse om utgangspunktet for bruk av makt i en internasjonal væpnet konflikt, og en innføring i noen grunnleggende forhold i en internasjonal væpnet konflikt.

2.2 Jus in bello og jus ad bellum

Den folkerettslige reguleringen av en internasjonal væpnet konflikt deles inn i jus in bello og jus ad bellum.

Jus ad bellum betyr 'retten til krig' eller retten til å ty til væpnet maktbruk.¹⁴ Dette er regler som knytter seg til hvem eller når man lovlig kan benytte seg av væpnet makt, altså legaliteten ved maktbruk mot en annen stat eller annen aktør.¹⁵

Jus in bello knytter seg derimot til reglene om selve utføringen av kamphandlingene m.m. Jus in bello regulerer bruken av væpnet makt under en væpnet konflikt, herunder en internasjonal væpnet konflikt, og setter opp begrensninger i utførelsen av krigføringen.¹⁶ Denne oppgaven knytter seg i all hovedsak kun mot den siste typen regler.

2.3 Utgangspunktet om bruk av væpnet makt

I henhold til FN-pakten av 1945¹⁷, artikkel 2 (4) er trussel eller bruk av væpnet makt ("use of force") ikke tillatt;

---

¹⁴ Robert Kolb and Richard Hyde, *An Introduction to the International Law of Armed Conflicts*, Portland 2008, s. 9

¹⁵ Kolb/Hyde (2008) s. 21

¹⁶ Kolb/Hyde (2008) s. 21

¹⁷ Charter of the United Nations 1945

”All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.”

Denne regelen er av sedvanerettslig art. Det ble slått fast av Den Internasjonale Domstolen (ICJ) i Nicaragua-saken fra 1986.¹⁸

FN-pakten oppstiller to unntak til denne hovedregelen. Bruk av militær makt er tillatt når det er autorisert av FNs Sikkerhetsråd,¹⁹ og hvor det omfattes av retten til individuelt eller kollektivt selvforsvar.²⁰ Det er innen jus ad bellum et prinsipp om samtykke, som går ut på at en stat kan samtykke i en handling av en annen stat som ellers ville være ulovlig, så fremt handlingen begrenser seg til hva det er gitt samtykke til.²¹

Når en internasjonal væpnet konflikt først har oppstått, trår reglene i de fire Genèvekonvensjonene av 1949, om beskyttelse av krigens ofre, i kraft. Dette gjelder uavhengig av om maktbruken i utgangspunktet var lovlig etter jus ad bellum. De fire Genèvekonvensjonene har alle en likelydende artikkel 2 første ledd;

”In the addition to the provisions which shall be implemented in peacetime, the present Convention shall apply to all cases of declared war or of any other armed conflict which may rise between two or more of the High Contracting Parties, even if the state of war is not recognized by one of them.”

En internasjonal væpnet konflikt eksisterer altså dersom en stat bruker væpnet makt mot en annen stat, selv om en eller begge partene i konflikten ikke anser seg å være i krig med hverandre.²² Konvensjonene er bindende for partene til de, men de fleste reglene er av sedvanerettslig karakter og binder dermed også øvrige stater.

Som en forlengelse av reglene i Genèvekonvensjonene, følger det av Genèvekonvensjonenes tilleggsprotokoll I av 1977 (TP I) artikkel 1, pkt. 3, at tilleggsprotokollen er gjeldende i de situasjoner som er opplistet i Genèvekonvensjonenes artikkel 2. TP I vil være en viktig rettskilde i denne avhandlingen.

---

¹⁸ ICJ: Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, Nicaragua v. United States of America, Judgment of 27 June 1986, avsnitt 188 og 190

¹⁹ Charter of the United Nations 1945, artikkel 39-42

²⁰ Charter of the United Nations 1945, artikkel 51

²¹ Yoram Dinstein, *War Aggression And Self-Defence*, Sixth Edition, Cambridge 2017, side 125

²² Dieter Fleck, *The Handbook of International Humanitarian Law*, Third Edition, Oxford 2013 s. 44

2.4 Prinsipper for krigføring

En internasjonal væpnet konflikt er regulert av regler. Generelt bygger reglene for krigføring på prinsippene om militær nødvendighet, humanitet, distinksjon, proporsjonalitet og ridderlighet. Prinsippet om ridderlighet er mindre aktuelt i vurderingen av militære mål, mens de øvrige gjør seg gjeldende for militære mål, både når det kommer til hva som kan være et militært mål, og når et militært mål likevel ikke kan angripes. Bruken av prinsippene i en internasjonal væpnet konflikt, og de hensyn de representerer, bærer preg av å være kompromisser, særlig i forholdet mellom humanitet og militær nødvendighet. Hadde kun hensynet til humanitet gjort seg gjeldende, ville ikke krigens handlinger latt seg gjennomføre. På den andre siden, dersom kun hensynet til militær nødvendighet ble tatt i betraktning, ville det gitt adgang til mer brutale angrep og større lidelser og innvirkninger på sivilbefolkningen. Dagens krigføring må og skal bestå av en balanse av disse prinsippene.²³

2.4.1 Militær nødvendighet, humanitet, distinksjon og proporsjonalitet

Prinsippet om militær nødvendighet går i korte trekk ut på at en krigførende part må begrense sine handlinger til det som er nødvendig for å overvinne fienden, for å nå målet med den væpnede konflikten. Det betyr ikke å skade, ødelegge eller drepe så mye som mulig av fiendens territorier eller soldater, men derimot begrense det til hva som er nødvendig. Hvor objekter ut i fra sin art anses som militære mål, vil det likevel som oftest anses som militært nødvendig å angripe det.

Militær nødvendighet må likevel ses i sammenheng med prinsippet om humanitet, som sier at man ikke kan påføre menneskelige lidelser som ikke er påkrevd av militære behov.²⁴ Dette vil ofte fungerer som en begrensning hvor det som ville vært militært ønskelig ikke lar seg gjennomføre, eller i alle fall begrenses, på grunn av humanitære hensyn.

Prinsippet om distinksjon handler om å skille mellom militære mål på den ene siden og sivile gjenstander, personer m.m. på den andre siden. Dette kan ses i forlengelse av humanitetsprinsippet. Dette gir utslag for eksempel i militære operasjoner. Ved et angrep skal

---

²³ Kolb and Hyde (2008) s. 43

²⁴ Dahl (2008) s. 45

det i planleggingsfasen av angrepet gjøres alt som er praktisk mulig for å forvise seg om at målene ikke er sivile.²⁵

Prinsippet om proporsjonalitet handler om at den krigførende part må veie opp den militære fordelene man antas å oppnå ved å gjennomføre angrepet, mot de følgeskader som påføres sivile og sivile objekter.²⁶ Også dette må ses i sammenheng med prinsippet om humanitet. De militære behov må vike dersom de humanitære lidelsene vil bli uforholdsmessig store i forhold til den militære gevinsten man oppnår ved å gjennomføre angrepet.²⁷

3 Hva er et militært mål?

3.1 Utgangspunkt

Dagens samfunn preges ofte av et brutalt nyhetsbilde. Derfor kan det fort virke som om ethvert objekt – sivile som andre – kan være et lovlig militært mål i en internasjonal væpnet konflikt. Slik er det ikke. Norge har sluttet seg til flere internasjonale avtaler som angår krigens folkerett, og som også regulerer militære mål. Selve begrepet 'militært mål' ble først lansert i arbeidet med Haag-reglene for luftkrig i 1923, men disse ble ikke vedtatt.²⁸ Selv om begrepet 'militært mål' er relativt nytt, gir også tidligere konvensjoner begrensninger i forbindelser med angrep. Haag-konvensjonen (IV) av 1907 om landkrigens lover og sedvaner,²⁹ i anneksets artikkel 22, gir uttrykk for at en krigførende parts rett til å angripe fienden ikke er ubegrenset, ved at "the right of belligerents to adopt means of injuring the enemy is not unlimited." En viktig begrensning i muligheten til å angripe fienden er plikten til å skille mellom militære og sivile mål.³⁰ I andre artikler oppstilles det forbud mot å angripe en rekke sivile mål, som byer, landsbyer og bygninger som er ubeskyttet av militære (artikkel 25), eller bygninger dedikert til blant annet religion, kunst, historiske monumenter og sykehus (artikkel 27). Bestemmelsene i Haag-konvensjonen gir partene et ansvar for å skille mellom sivile og militære objekt.

---

²⁵ TP I artikkel 57 (2) (a) (i) og Dahl (2008) s. 111

²⁶ TP I artikkel 51 (5) (b), TP I artikkel 57 (2) (b) og Kolb and Hyde (2008) s. 48

²⁷ Dahl (2008) s. 45

²⁸ Dahl (2008) s. 115

²⁹ Hague Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land

³⁰ Kolb and Hyde (2008) s. 125

3.1.1 Genèvekonvensjonene og deres tilleggsprotokoller

Det er i dag fire Genèvekonvensjoner for beskyttelse av krigens ofre. Det er Genèvekonvensjonene for syke og sårede i felt (I), for syke, sårede og skipbrudne til sjøs (II), for krigsfanger (III), og for sivile i motpartens hender (IV). I 1977 kom det to tilleggsprotokoller som skulle gi presiseringer og tillegg til reglene i de eksisterende fire Genèvekonvensjonene. Det er senere kommet en tredje tilleggsprotokoll i 2005. TP I fra 1977 inneholder regler om midler og metoder i internasjonale væpnede konflikter, blant annet regler om at angrep kun skal rettes mot militære mål. Både de fire Genèvekonvensjonene og tilleggsprotokollene av 1977 og 2005 er ratifisert av Norge.³¹

Noen artikler i TP I er særlige viktige for denne oppgavens tema, og jeg vil i det videre behandle disse.

3.2 TP I artikkel 48

TP I artikkel 48 inneholder en grunnleggende regel;

”In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects, the Parties to the conflict shall at all times distinguish between the civilian population and combatants and between civilian objects and military objectives and accordingly shall direct their operations only against military objectives.”

Denne grunnleggende regelen stiller krav til partene om å skille mellom stridende og sivile, samt mellom sivile og militære mål. Regelen gir både beskyttelse i form av begrensninger mot å angripe sivile og sivile gjenstander, men regelen gir også adgang til å angripe militære mål. På den måten utsetter man militære mål for risikoen for lovlige angrep.³² Bestemmelsen er et utslag av prinsippene om distinksjon og humanitet, ved at man ved påleggelsen av å skille mellom sivile og militære mål, respekterer og ivaretar beskyttelsen av sivile og sivile objekt.

---

³¹ Se ICRCs oversikt over Genèvekonvensjonene, deres tilleggsprotokoller, samt oversikt over land som har ratifisert konvensjonene og tilleggsprotokollene: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>, 11.09.2018

³² Dinstein (2016) s. 102

Regelen anses som internasjonal sedvanerett,³³ og den er dermed også bindende overfor stater som ikke har bundet seg til TP I.³⁴

3.3 TP I artikkel 52

Å skille mellom militære mål og sivile objekt er ikke alltid like lett. Artikkel 52 i TP I er en viktig bestemmelse i beskyttelsen av sivile objekt, og den søker å avklare spørsmålet om hvordan man skal skille mellom de to kategoriene;³⁵

” 1. Civilian objects shall not be the object of attack or of reprisals. Civilian objects are all objects which are not military objectives as defines in paragraph 2.”

2. Attacks shall be limited strictly to military objectives. In so far as objects are concerned, military objectives are limited to those objects which by their nature, location, purpose or use make an effective contribution to military action and whose total or partial destruction, capture or neutralization, in the circumstances ruling at the time, offers a definite military advantage.”

3. In case of doubt whether an object which is normally dedicated to civilian purposes, such as a place of worship, a house or other dwelling or a school, is being used to make an effective contribution to military action, it shall be presumed not to be so used.”

Tilleggsprotokoll I artikkel 52 er også en bestemmelse av sedvanerettslig art.³⁶ På grunn av bestemmelsens brede ordlyd hva gjelder definisjonen av et militært mål, vil og kan bestemmelsen oppfattes ulikt.³⁷ Til tross for at bestemmelsen kan oppfattes ulikt er det likevel klart at den er gjeldende for alle stater og parter i en internasjonal væpnet konflikt.

Artikkel 52 første ledd er igjen et uttrykk for den grunnleggende regelen om at sivile objekt ikke skal være mål for angrep. Andre setning gir en negativ definisjon av sivile objekt når det

---

³³ Jean-Marie Henckaerts og Louise Doswald Beck, *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, International Committee of the Red Cross, Cambridge 2005, rule 7 (heretter ICRC 2005 sedvanerettsstudie)

³⁴ I kodifiseringen av hva som anses som internasjonal sedvanerett hender det at stater protesterer mot den aktuelle nye regelen eller i en deler av regelen. Staten kan i tilfeller, ved vedvarende og konsekvent protest, bli unntatt fra sedvaneregelen eller delene av sedvaneregelen de protesterer mot. Slike stater blir da kalt for persistent objector. Se: James A. Green, *The Persistent Objector Rule in International Law*, Oxford 2016, s. 1

³⁵ Fleck (2013) s. 169

³⁶ ICRC 2005 sedvanerettsstudie, rule 8

³⁷ Dinstein (2016) s. 103

heter at sivile objekt er alle objekter som ikke er militære objekter etter andre ledd. Et objekt er altså sivilt dersom det ikke er militært.³⁸ På den måten skapes det beskyttelse for sivile, samt en aktiv plikt for en krigførende part å ta stilling til om målet er sivilt eller militært. Her er det viktig å se til regelen i tredje ledd, som sier at dersom det er tvil om objektets karakter, skal det anses som sivilt.

3.3.1 TP I artikkel 52 andre ledd

Krigens folkerett tilbyr ingen fullstendig liste over hvilke objekt som er å anse som militære mål. Andre ledd i artikkel 52 gir derimot en definisjon av militære mål. Definisjonen fokuserer mye på målets «funksjon», ved at militære mål er begrenset til å gjelde objekter som ut fra deres art, lokasjon, formål eller bruk gir effektivt bidrag til militære aksjoner og videre hvor hel eller delvis ødeleggelse, erobring eller nøytralisering fører til en bestemt militær fordel.³⁹ Ordlyden oppstiller begrensninger når det gjelder hva som kan anses som militære mål, og det er uttalt at kun militære mål kan angripes. Bestemmelsen oppstiller to kumulative vilkår for at objektet skal kunne være et militært mål. Objektet må både gi et effektivt bidrag til den militære aksjonen, og den militære aksjonen må resultere i en militær fordel. Det kreves likevel grundigere vurderinger for å fastslå om et mål er militært eller ikke.

3.3.1.1 Objektets art

Når det kommer til objektets art, må vurderingen se hen til objektets karakter.⁴⁰ Enkelte objekter har en særlig militær karakteristikk, eksempelvis kommandoposter, militære kjøretøy, militærbaser, krigsskip m.m. Objekter som har en så klar karakter av å være militær, anses å være et militært mål ut i fra en vurdering av dets art.⁴¹

---

³⁸ Kolb and Hyde (2008) s. 130

³⁹ Dahl (2008) s. 117

⁴⁰ Dinstein (2016) s. 110

⁴¹ Se for øvrig Arne Willy Dahl, "MILITARY OBJECTIVES BY NATURE", vol. 48 i *Israel Yearbook on Human Rights*, (2018), side 1-17

3.3.1.2 Objektets lokasjon

Lokasjonen til et objekt kan innvirke på flere måter. Eksempelvis vil den opprinnelige lokasjonen til en kommandopost eller et våpenlager ikke lengre utgjøre et militært mål dersom kommandoposten eller våpenlageret flyttes. Den nye lokasjonen vil derimot utgjøre et militært mål.⁴² Også noe som i utgangspunktet er av sivil karakter kan bli et militært mål som følge av lokaliseringen. For eksempel kan en viktig fjellovergang få militær betydning som følge av den strategiske lokasjonen, og dermed også utgjøre et militært mål.⁴³

3.3.1.3 Objektets formål

Et objekt kan bli et militært mål basert på hva dets formål er. Hva som er objektets formål er enkelt å forveksle med objektets faktiske bruk eller objektets art, men i vurdering av dets formål er det tale om objektets tiltenkte bruk.⁴⁴ Dersom det er planlagt at et sivilt objekt skal brukes til militære operasjoner i en fremtidig internasjonal væpnet konflikt, vil formålet til objektet i krigstid gi det status som militært mål. Dersom det eksempelvis planlegges at det som i fredstid er et sivilt cruiseskip skal brukes som et krigsskip i en internasjonal væpnet konflikt, vil formålet – altså den tiltenkte bruken, tilsi at skipet er et militært mål. Det er her viktig å være klar over at man må vente til den sivile bruken opphører under en internasjonal væpnet konflikt, før man kan angripe objektet.⁴⁵

3.3.1.4 Bruken av objektet

Svært mange objekter kan få status som militære mål, dersom bruken av dem er av en viss karakter. Bruken av objektet retter seg mot den faktiske bruken av objektet, i motsetning til tiltenkt bruk.⁴⁶ Også klart sivile objekter kan bli militære mål. Eksempelvis kan en barneskole gå fra å være et sivilt objekt til et militært mål, dersom bruken av skolebygget endrer seg. Overtar en krigførende part skolebygget til kontorbygg for militær strategisk ledelse, vil bruken av objektet ha endret seg til militær, og dermed vil det kunne være lovlig å angripe

---

⁴² Dinstein (2016) s. 115

⁴³ Dinstein (2016) s. 115

⁴⁴ Dinstein (2016) s. 113

⁴⁵ Dinstein (2016) s. 114

⁴⁶ Dinstein (2016) s. 111

objektet.⁴⁷ Det samme må gjelde andre veien dersom tidligere militære mål brukes av og for sivile. Bruken har da gått fra å innebære militær aktivitet, til sivil aktivitet, og den senere bruken tilsier at angrep ikke lengere er lovlig basert på bruks-kriteriet.

3.3.1.5 Effektivt bidrag til militære aksjoner

Av bestemmelsen i TP I artikkel 52 (2) må objektet som angripes gjennom dets art, lokasjon, formål eller bruk utgjøre et effektivt bidrag til militær aksjon. I vurderingen av hva som gir et effektivt bidrag, vil spørsmålet melde seg om bidraget kan være indirekte eller om det må være et direkte bidrag til den militære aksjonen. Med andre ord, om bidraget er krigsoppretholdende eller krigsstøttende. Eksempelvis vil mål som ikke er direkte relatert til militære funksjoner, men som likevel gir en form for støtte til militær virksomhet – eksempelvis industrielle installasjoner som tjener som den dominerende kilden for eksportinntekter til landet – være krigsoppretholdende.⁴⁸ Disse gir altså et indirekte bidrag. Det er uenighet hvorvidt slike indirekte bidrag kan anses som militære mål. ICRC har gitt uttrykk for at det ikke holder at angrepet kun tilbyr potensielle eller undefinerbare fordeler.⁴⁹ USA er derimot ikke like restriktive i sitt syn, og er av den oppfatning at bidrag til militære aksjoner også omfatter indirekte bidrag.⁵⁰

3.3.1.6 Avgjort militær fordel

TP I artikkel 52 (2) gir ingen definisjon av hva som gir en avgjort militær fordel, men den må oppnås ved hel eller delvis ødeleggelse, tilfangetakelse, okkupasjon eller nøytralisering av objektet. I ICRCs kommentar til artikkel 52 (2) fremkommer det at en militær fordel kun kan bestå i erobring av territorium eller utslettelse eller svekkelse av fiendens styrker.⁵¹ Denne kommentaren er kun veiledende, og kan neppe anses som absolutt bindende.⁵²

---

⁴⁷ Yves Sandoz, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann (editors), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, Geneva 1987, pkt. 2022 (heretter ICRC Commentary of 1987)

⁴⁸ Dinstein (2016) s. 109

⁴⁹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2024

⁵⁰ Dinstein (2016) s. 109

⁵¹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2218

⁵² Dahl (2008) s. 117

Det fremkommer av artikkel 52 (2) at man må ta med i vurderingen de omstendigheter som er rådende på det aktuelle tidspunktet. Vurderingen må ta utgangspunkt i om fienden har noen konkret militær nytte av det målet man ønsker å angripe. Dersom fienden har viktige militære forsyninger på den ene siden av en bro, vil broen ha konkret nytte for fienden, og dermed også gi en avgjort militær fordel for den angripende part ved å kunne ødelegge den.⁵³ Dersom angrepet svekker motpartens evne og vilje til å utføre egne militære aksjoner, har man oppnådd en militær fordel.⁵⁴ Angrepet trenger ikke å faktisk føre til en avgjort militær fordel. Det holder at forventningene om en avgjort militær fordel var til stede ved avgjørelsen av angrepet, basert på de rådende omstendigheter på tidspunktet, og på så god og oppdatert informasjon som det var mulig å ha i forkant av angrepet.⁵⁵

Konteksten for angrepet spiller også en rolle. Ved angrepet kan man se hen til den konkrete fordelten i det isolerte angrepet, men også den militære fordelten i angrepet som helhet.⁵⁶ Eksempelvis fører ødeleggelse av én enkelt radiomast som brukes til militær aktivitet sjelden alene til en avgjort militær fordel. Men én enkelt ødeleggelse i en større sammenheng, hvor alle radiomastene til slutt er ødelagt og motpartens kommandosystem bryter sammen, vil gi en avgjort militær fordel.⁵⁷

Det ligger i uttrykket 'avgjort militær fordel' at fordelten man oppnår med angrepet må være av en militær karakter. Fordelten må gi et bidrag i den internasjonale væpnede konflikten. Dette utelukker angrep med rent politiske fordeler. Et potensielt politisk utfall av angrepet er ikke akseptabelt i vurdering av om objektet er å anse som et militært mål, og om det gir en militær fordel.⁵⁸ Det er ikke adgang til å angripe et objekt med manglende militær karakter, på den bakgrunn at angrepet kan brukes som pressmiddel i en forhandlingssituasjon. Et slikt angrep gir ingen relevant avgjort militær fordel.

3.4 Forholdsregler i TP I artikkel 57

Ved utføringen av militære angrep oppstiller TP I artikkel 57 en rekke forholdsregler som må tas i vurdering før og under utføringen av et angrep. Artikkel 57 bekrefter i så måte regler som

---

⁵³ Dahl (2008) s. 117

⁵⁴ Forsvarets høgskole/Forsvarets stabsskole, *Manual i krigens folkerett*, Oslo 2013– s. 141, pkt. 7.8

⁵⁵ Forsvarets høgskole/Forsvarets stabsskole, *Manual i krigens folkerett*, Oslo 2013– s 141 pkt 7.9

⁵⁶ Dinstein (2016) s. 108

⁵⁷ Forsvarets høgskole/Forsvarets stabsskole, *Manual i krigens folkerett*, Oslo 2013 – s. 141 pkt. 7.11

⁵⁸ Dinstein (2016) s. 107

allerede er kommet til uttrykk i andre artikler, deriblant artikkel 48 som fremstår som en grunnleggende regel om kravet til distinksjon, og artikkel 52 som gir beskyttelse for sivile objekt.⁵⁹

I utføringen av en militær operasjon skal det, etter artikkel 57 (1), tas kontinuerlig hensyn for å skåne sivilbefolkningen og sivile objekter. Dette gjøres ved at de som planlegger eller bestemmer om angrep skal gjennomføres gjør det som er praktisk mulig for å forsikre seg om at målene som angripes ikke er sivile mål, eller er gjenstand for spesiell beskyttelse, men faktisk er militære mål etter artikkel 52.⁶⁰

Videre skal de som planlegger eller treffer beslutningen om et angrep ta alle praktisk mulige forholdsregler ved valg av midler og metoder i angrepet, for å unngå og i alle tilfeller minimere tilfeldig tap av sivile liv, skade på sivilpersoner og skade på sivile objekt.⁶¹

Etter artikkel 57 (2) litra b, skal angrep avbrytes eller utsettes hvis det blir klart at målet ikke er militært eller er gjenstand for særlig beskyttelse. Det samme gjelder dersom angrepet kan antas å føre til tilfeldige tap av sivile liv, skade på sivile, skade på sivile objekter, eller en kombinasjon av disse, og som vil være for omfattende i relasjon til den forventende konkrete militære fordel av angrepet. Dette er et uttrykk for proporsjonalitetsprinsippet.⁶² Ulike faktorer kan forårsake tilfeldige tap eller skade på sivile, som terrenget i området, nøyaktigheten til våpen som brukes osv. Det finnes mange ulike faktorer, og alle relevante faktorer må tas med i vurderingen når et angrep potensielt kan ramme tilfeldige sivile eller sivile objekter.⁶³

Det minste ondes prinsipp kommer til uttrykk i artikkel 57 (3). Når det er mulig å velge mellom flere militære mål for å oppnå lik militær fordel, skal man velge det objektet som ved angrep forventes å føre til minst fare for sivile liv og for sivile objekter. Man kan eksempelvis stå overfor en situasjon der det er militært nødvendig å angripe en kraftforsyning.

Kraftforsyningen kan da angripes på flere steder, og med ulik risiko for sivile, eksempelvis ved angrep av en demning, generator eller transformatoranlegg.⁶⁴ Det er her verdt å nevne at enkelte kraftinstallasjoner har særlig vern fordi de inneholder særlig farlige krefter, men det

---

⁵⁹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2189

⁶⁰ TP I artikkel 57 (2) litra a punkt i)

⁶¹ TP I artikkel 57 (2) litra a punkt ii)

⁶² ICRC Commentary of 1987, pkt. 2204

⁶³ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2213

⁶⁴ Dahl (2008) s. 126

vil bli behandlet senere⁶⁵. I vurderingen av hva man skal angripe for å kutte kraftforsyningen skal man etter artikkel 57 (3) velge det som vil føre til minst fare for sivile. Et tilfelle hvor en slik vurdering ble foretatt var angrepet på Lang Chi-kraftverket 10. juni 1972. Det var estimert at ca. 23 000 sivile kunne omkomme dersom demningen ble brutt og vannmassene utløst. Kraftverket ble derfor angrepet ved bombing av generatorbygningen som lå nedenfor demningen.⁶⁶ Dette tilfellet viser at det er mulig å gjennomføre angrep som ikke gir uforholdsmessige store skader på sivile, og samtidig oppnå samme militære fordel.

4 Den rettslige statusen til kraftinstallasjoner som militære mål

4.1 Kraftinstallasjoner – militære mål?

Fra begynnelsen av 1900-tallet ble det flere ganger utarbeidet oppregninger av hva som var antatt å utgjøre militære mål. Et klart trekk er her at man har gått fra å legitimere sivile objekter som militære mål, til større begrensninger på hva man kan angripe.⁶⁷ Likevel er ikke kraftinstallasjoners rettslige status som et militært mål like uavklart som de øvrige objektene i denne oppgaven. Det anses derfor ikke som nødvendig å foreta en lengre drøftelse om kraftinstallasjoner kan utgjøre et militært mål. Noen vurderinger gjøres likevel her.

Når det gjelder kraftinstallasjoner har man gått bort i fra å anse anlegg som bare betjener sivilbefolkningen som lovlige mål, som eksempelvis vannkraftverk eller ladestasjoner, til kun å tillate angrep på installasjoner som hovedsakelig tjener til militært bruk.⁶⁸ Det vil si at dersom det finnes installasjoner som utelukkende eksporterer kraftproduksjonen vil disse falle utenfor det som hovedsakelig tjener til militært bruk. Slik som andre samfunnsfunksjoner er også forsvaret avhengig av elektrisk energi. Et angrep på en kraftinstallasjon som forsyner militære styrker med nødvendig elektrisk energi og dermed tjener til militært bruk, vil kvalifisere til å gi et effektivt bidrag til militære aksjoner fordi militære styrker er avhengig av slik forsyning. Det kan også gi angripende part en avgjort militær fordel å angripe slike installasjoner, fordi et brudd i forsyning av elektrisk energi kan svekke den skadelidende parts evne til å utføre egne militære aksjoner. Det kan dermed konkluderes med at kraftinstallasjoner kan bli militære mål. Angrep på kraftinstallasjoner kan likevel ha

---

⁶⁵ TP I artikkel 56 (1)

⁶⁶ Dahl (2008) s. 126

⁶⁷ Dahl (2008) s. 115

⁶⁸ Dahl (2008) s. 116-117 – Se for øvrig Dahls oppstilling på s. 116

konsekvenser for de sivile, og proporsjonaliteten av følgeskadene må i et slikt angrep vurderes.

Som allerede nevnt har enkelte kraftinstallasjoner, selv om de ellers kunne innfri vilkårene for å anses som et militært mål, særlig vern på grunn av dets karakter. Dette vil redegjøres for i det følgende, før det videre drøftes om kraftinstallasjoner som kritisk infrastruktur både er sivile objekter og militære mål.

4.2 Beskyttelse av anlegg og installasjoner som inneholder farlige krefter

4.2.1 Historiske trekk

Det har alltid vært forsøkt å angripe fienden med å utløse naturlige eller kunstige krefter. I slaget ved Morgarten i Sveits i 1315 ble det sluppet steiner og trestammer ned en bratt skråning mot fiendens rekker, noe som skapte panikk og førte til seier for angriperne. Et annet eksempel på bruk av naturlige krefter var i 1944 da tyske styrker ødela diker i Nederland og oversvømte store areal med jordbruk for å hindre fiendens framrykk.⁶⁹

Oppfatningen blant de fleste var at slik krigføring ikke burde være tillatt. På den bakgrunn ble det fra ICRCs side, i forbindelse med presentasjon av ”Draft Rules for Limitation of the Dangers Incurred by the Civilian Population in Time of War” i 1956, presentert en artikkel om beskyttelse av anlegg og installasjoner som inneholdt farlige krefter. Disse reglene ble det derimot ikke noe av, og følgelig heller ingen artikkel om beskyttelse av slike anlegg og installasjoner.⁷⁰ Dette skulle likevel komme til uttrykk i TP I noe senere.

4.2.2 Anlegg og installasjoner

Enkelte installasjoner og anlegg er av en slik karakter at de kan utløse særlig farlige krefter om de angripes. Demninger, diker og kjernekraftverk er slike installasjoner og anlegg. Som nevnt har slike installasjoner historisk sett vært aktuelt å angripe. Utfordringen med angrep av slike installasjoner og anlegg er at det medfører en betydelig risiko for sivile tap. Det kom

---

⁶⁹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2142

⁷⁰ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2145

derfor på plass en bestemmelse om særlig beskyttelse av anlegg og installasjoner som inneholder farlige krefter, i forbindelse med TP I artikkel 56 (1) lyder som følger;

”Works or installations containing dangerous forces, namely dams, dykes and nuclear electrical generating stations, shall not be made the object of attack, even where these objects are military objectives, if such attack may cause the release of dangerous forces and consequent severe losses among the civilian population. Other military objectives located at or in the vicinity of these works or installations shall not be made the object of attack if such attack may cause the release of dangerous forces from the works or installations and consequent severe losses among the civilian population.”

Bestemmelsen sier at anlegg og installasjoner som kan medføre frigjøring av farlige krefter og dermed alvorlige tap blant sivilbefolkningen, ikke skal være et angrepsmål, selv når disse gjenstandene utgjør et militært mål. Forbudet mot angrep gjelder også militære mål som er lokalisert på eller i nærheten av slike anlegg og installasjoner, dersom angrepet kan medføre at farlige krefter frigjøres som en konsekvens. Dette kan være tilfellet hvor en bro passerer et kjernekraftverk, og hvor broen i seg selv er et legitimt militært mål, men angrep på broen kan medføre at farlige krefter fra installasjonen utløses. Broen kan da ikke angripes.

Angrepet må forårsake frigjøringen av de farlige kreftene. Anleggene og installasjonene er med andre ord ikke immune mot ethvert angrep. Angrep som ikke medfører noen risiko for utløsning av de farlige kreftene, og dermed ikke innebærer en risiko for sivilbefolkningen, vil være tillatt. Dette kan eksempelvis skje gjennom erobring eller nøytralisering som ikke benytter våpen som vil gjøre slik skade at farlige krefter frigjøres. Bomber og artilleri er derimot slike våpen som ofte vil kunne føre til slik skade.⁷¹

Videre må utløsning av slike farlige krefter kunne føre til ”severe losses among the civilian population.” Oversatt til norsk må utløsningen av slike farlige krefter kunne føre til alvorlige tap blant sivilbefolkningen. Dette er en nærmere angivelse av forholdsmessighetsvurderingen. I vurderingen av hva som er alvorlig tap blant sivilbefolkningen, må det gjøres subjektive vurderinger i kombinasjon med objektive elementer, som nærhet til bebodde områder og befolkningens tetthet.⁷² Dersom alle innbyggerne i en kommune levde nedenfor en demning som holdt tilbake store vannmasser som ville lagt området under vann, ville et angrep på

---

⁷¹ Dahl (2008) s. 209

⁷² ICRC Commentary 1987 pkt. 2154

demningen kunne fører til alvorlige tap i sivilbefolkningen. I tilfellet hvor området derimot var evakuert før angrepet, ville ikke angrepet ført til samme alvorlige tap i sivilbefolkningen og vilkåret ville således ikke nødvendigvis være oppfylt.

Det finnes unntak fra det særlige vernet, og beskyttelsen til slike anlegg og installasjoner oppheves i artikkel 56 (2) litra a til c. Dersom demningen eller diken brukes til annet enn sin normale funksjon, og brukes på en regelmessig, avgjørende og direkte måte til støtte for militære operasjoner, vil beskyttelsen falle bort. Det samme gjelder hvor kjernekraftverk gir elektrisk kraft i en regelmessig, avgjørende og direkte støtte til militære aksjoner. Også andre militære mål som er lokalisert på eller i nærheten av slike anlegg og installasjoner, kan angripes hvis de brukes på en regelmessige, avgjørende og direkte måte til støtte for militære operasjoner. Angrep på anlegg og installasjoner, og militære mål på eller i nærheten, er likevel kun lovlig dersom et slikt angrep er den eneste mulige måten å stanse slik støtte på, samt at angrepet innfrir proporsjonalitetsvurderingen.

For at beskyttelsen kan oppheves, må bruken på en regelmessig, avgjørende og direkte måte være til støtte for militære operasjoner. Dette er en høyere terskel enn terskelen for hva som utgjør et militært objekt etter artikkel 52 (2) er, som krever at objektet utgjør et effektivt bidrag til militær aksjon.⁷³ Hvor en dike brukes som en integrert forsvarsstilling, for eksempel som en del av et festningsanlegg, vil bruken ikke lengre være i tråd med dens normale funksjon. Er bruken i tillegg på regelmessig, avgjørende og direkte måte til støtte for militære operasjoner, vil diken være lov å angripe, så fremt det ikke er mulig å stanse bruken på en annen måte.⁷⁴ Men også her må angrepet innfri proporsjonalitetsvurderingen.

4.2.2.1 Uttømmende liste?

Artikkel 56 oppstiller kun tre kategorier av anlegg og installasjoner som har beskyttelse. Diker, demninger og kjernekraftverk. Det er i juridisk teori noe uenighet om listen er uttømmende. Enkelte forfattere mener det er på det rene at listen er uttømmende, sett i lys av at forsøk på å inkludere andre gjenstander ikke har vunnet frem.⁷⁵ På den andre siden mener enkelte forfattere at listen ikke er uttømmende, og at andre gjenstander som inneholder farlige

---

⁷³ Dinstein (2016) s. 228

⁷⁴ Fleck (2013) s. 218

⁷⁵ Dahl (2008) s. 209

krefter vil kunne bli lagt til. De argumenterer for at en ordlydsfortolkningen av ordet ”namely” i artikkel 56 (1) viser at listen ikke er uttømmende.⁷⁶

I forbindelse med utarbeidelsen av artikkel 56 ble det gjennom enkelte endringsforslag fremholdt at listen skulle være illustrativ. Til tross for dette var det først etter at det ble bestemt å begrense listen av beskyttede installasjoner og anlegg til demninger, diker og kjernekraftverk eller militære mål på eller i nærheten av disse, at det var mulig å lage en tekst som ble akseptert av alle.⁷⁷

Flere delegasjoner ønsket under forhandlingene av artikkel 56 å inkludere andre installasjoner, særlig oljeinstallasjoner og lagerfasiliteter for oljeprodukter.⁷⁸ Angrep på oljeinstallasjoner vil klart kunne medføre risiko for sivile. Likevel ville en utvidelse av listen over installasjoner og anlegg med særlig beskyttelse kunne presentere ukjente problemstillinger uten klare svar. Listen over beskyttede gjenstander ble derfor ved vedtakelsen begrenset til de gjenstandene og installasjonene som er spesifikt nevnt.⁷⁹ Ut i fra dette må listen forstås å være uttømmende.

4.3 Kraftinstallasjoner som fungerer som kritisk infrastruktur – sivile objekter og militære mål

Samfunnets funksjonsdyktighet trenger infrastrukturer som ivaretar de grunnleggende behov som befolkningen er avhengig av. Slik infrastruktur kalles kritisk infrastruktur. Det er i NOU 2006:6⁸⁰ utarbeidet følgende definisjon av kritisk infrastruktur:

”Kritisk infrastrukturer er de anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets kritiske funksjoner som igjen dekker samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghetsfølelse.”

I dagens samfunn er tilgang til stabil kraftforsyning et grunnleggende behov for sivilbefolkningen. En enkelt kraftinstallasjon vil nødvendigvis ikke defineres som kritisk

---

⁷⁶ Kolb/Hyde (2008) s. 149

⁷⁷ Official Records of The Diplomatic Conference On The Reaffirmation And Development Of International Humanitarian Law Applicable In Armed Conflicts, Volume XV, side 282, CDDH/215/Rev.1, avsnitt 85

⁷⁸ ICRC Commentary of 1987 pkt. 2149

⁷⁹ ICRC Commentary of 1987 pkt. 2150

⁸⁰ NOU 2006:6 *Når sikkerheten er viktigst. Beskyttelse av landets kritiske infrastrukturer og kritiske samfunnsfunksjoner*, side 32.

infrastruktur, men sentralnettene som binder kraftprodusenten og brukeren sammen, og alle produksjonsanlegg samlet sett, vil utgjøre kritiske infrastrukturer.⁸¹

I en internasjonal væpnet konflikt vil de militære styrkene nødvendigvis være avhengig av å kunne benytte seg av kritisk infrastruktur, i dette tilfellet kraftforsyning. Spørsmålet blir da om infrastrukturen anses sivil eller tilstrekkelig militær til at den kan utgjøre et militært mål. Det vil kunne ha betydning for om objekter kan være lovlige militære mål, og betydning for potensielle sivile følgeskader. Eksempelvis har samfunnet som følge av økt avhengighet av kraftforsyning blitt mer sårbart, og et angrep på kraftforsyningen vil derfor ha store konsekvenser for sivilbefolkningen.⁸² Sammenlignet med tidligere er dagens samfunn i stor grad avhengig av kraftforsyning, fordi svært mye er drevet av strøm, som matoppbevaring i kjøleskap, strøm til oppvarming, mobilnettene, elektrisk pumpestyrt vannforsyning osv. Dette er problemstillinger som nylig også er tatt opp av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.⁸³ Spørsmålet om kraftinstallasjoner som infrastruktur er militær eller sivil kan oppstå i flere kontekster, særlig når det er snakk om totalforsvaret og såkalte flerbruksobjekter (dual use). Dette vil bli drøftet i det følgende.

4.3.1 Medfører totalforsvaret at kraftinstallasjoner blir flerbruksobjekter?

Det norske forsvaret er organisert som et totalforsvar.⁸⁴ Tanken om et totalforsvar innebærer at alle sivile og militære ressurser skal kunne benyttes der det er påkrevd med en forsvarsinnsats, eksempelvis i en internasjonal væpnet konflikt. Det innebærer også et samarbeid mellom det sivile og militære for å håndtere andre kriser i fredstid.⁸⁵

Med totalforsvarskonseptet som bakgrunn kan man problematisere risikoene og konsekvensene som oppstår som følge av at sivile ressurser og infrastrukturer brukes til militær støtte i en internasjonal væpnet konflikt. For å ha et effektivt forsvar med de store

---

⁸¹ NOU 2006:6, side 113

⁸² Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, *Støtte og samarbeid – en beskrivelse av totalforsvaret i dag*, side 31.

⁸³ Høsten 2018 ble det fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap levert ut råd om egenberedskap til alle husstander i landet, med tittelen: ”Du er en del av Norges beredskap”. Her vises det til at livet i Norge er helt avhengig av blant annet strøm, og at den avhengigheten er vår største sårbarhet. Se også: <https://www.sikkerhverdag.no> (16.12.18)

⁸⁴ NOU 1995:31 *Beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser*, side 13

⁸⁵ NOU 2000:24 *Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet*, s. 26, pkt. 3.1

ressurser det kreves, vil forsvaret som nevnt være avhengig av å kunne utnytte sivile ressurser og infrastrukturer. Kraftforsyning fra kraftinstallasjoner vil være en slik ressurs. Gjennom øvelser, som skal gjenspeile en reell konflikt, ser man allerede behovet for samspill mellom sivile ressurser på den ene siden og militær utnyttelse av de sivile ressursene på den andre siden. NATO-øvelsen i Norge høsten 2018 er et slikt eksempel. Store mengder utstyr, materiell og mannskap ble brukt.⁸⁶ En øvelse av slike dimensjoner må nødvendigvis ta i bruk sivil infrastruktur, som både ferdselsveier, havner og kraftforsyning.

Plasserer man NATO-øvelsen i et annet scenario, hvor det ikke lenger er en øvelse men en faktisk internasjonal væpnet konflikt, ville det umiddelbart utsette sivil infrastruktur for risiko. Kraftinstallasjoner som eksempelvis strømmettet ville, dersom det forsynte militære styrker med nødvendig elektrisk energi, etter TP I artikkel 52 (2) kunne kvalifisere som et militært mål. Et angrep ville kunne medført ødeleggelser av den aktuelle infrastrukturen. Men angrepet ville samtidig kunne ødelegge kritisk infrastruktur for de sivile, dersom strømmettet også forsynte sivile. Her måtte en følgeskadevurdering vært foretatt for å vurdere de potensielle skadene sivile ville blitt utsatt for ved angrepet. Følgeskadevurderingen behandles grundigere nedenfor.

Når slik kritisk infrastruktur brukes samtidig av både sivilbefolkningen og militære styrker kan man si det har en ”dual use” eller, oversatt til norsk, flerbruk.⁸⁷ At et objekt har et flerbruk kan føre til at et angrep på et slikt objekt ikke bare gir fienden en militær fordel, men også får store konsekvenser for sivilbefolkningen. Et slikt objekt med flerbruk vil i utgangspunktet kunne være et legitimt militært mål etter TP I artikkel 52 (2).

Kraftinstallasjoner, som en del av den kritiske infrastrukturen, kan som vist til over være eksempler på slike objekter. De kan både forsyne militære styrker med nødvendig krafttilførsel, men samtidig forsyne de sivile i området. Frittstående generatorer som kun forsyner sivile objekter med strøm, vil klart være sivile, men er det snakk om et integrert strømmett som både forsyner militæret og sivile, vil det være objekt med flerbruk.⁸⁸

Under Gulfkrigen i 1991 bombet koalisjonen en rekke kraftinstallasjoner og transformatoranlegg, fordi strømmettet ble ansett å være et militært mål. Ødeleggelsen av

---

⁸⁶ Under NATO-øvelsen Trident Juncture høsten 2018 deltok over 40.000 NATO-soldater fra 29 ulike NATO-land (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/enorm-logistikkoperasjon-for-nato-ovinga--forsvars--og-justisminister-i-fredrikstad/id2610188/> - 29.10.2018)

⁸⁷ Dinstein (2016) s. 120

⁸⁸ Dinstein (2016) s. 121

disse målene førte til militære fordeler for koalisjonen, men samtidig til konsekvenser for de sivile, som ødeleggelse av vannforsyning som følge av tap av elektriske pumper og mangel på elektrisitet på sykehus.⁸⁹ At et objekt også brukes til sivile formål diskvalifiserer ikke automatisk objektet fra å være et militært mål.⁹⁰ Det må derimot vurderes om skaden på sivile vil være for store i forhold til den forventede militære fordel.

Det kan på bakgrunn av det ovennevnte derfor sies at totalforsvarskonseptet både er en styrke og en risiko for sivilbefolkningen. En styrke fordi den militære forsvarsevnen blir styrket ved å utnytte alle tilgjengelige ressurser i en internasjonal væpnet konflikt, men samtidig utgjør det en risiko for sivilbefolkningen fordi sivil infrastruktur, som i dette tilfellet kraftinstallasjoner, blir flerbruks-objekter og kan derfor utgjøre legitime militære mål og dermed føre til skade på sivile og sivile objekter.⁹¹

4.3.2 Følgeskader på sivile

Både ved angrep på slike flerbruks-objekter og andre mer rene militære mål må de potensielle følgeskadene på sivile og sivile objekter vurderes. Her kommer prinsippet om proporsjonalitet inn. At et objekt er identifisert som et militært mål etter TP I artikkel 52 (2), gir ikke automatisk adgang til å angripe det. Det må vurderes om angrepet vil være proporsjonalt i forhold til følgeskadene av angrepet.⁹² Er den militære fordel man antar å oppnå ved å gjennomføre angrepet så stor at det kan veie opp de antatte følgeskader som påføres sivile og sivile objekter?

Prinsippet om proporsjonalitet er kodifisert i TP I artikkel 51 (5) litra b, samt i TP I artikkel 57 (2) litra a punkt iii) og litra b. Regelen er også av sedvanerettslig art.⁹³ TP I artikkel 51 (5) med litra b lyder som følger:

”5. Among others, the following types of attacks are to be considered as indiscriminate:

---

⁸⁹ Dinstein (2016) s. 121

⁹⁰ Dinstein (2016) s. 120

⁹¹ Det kan problematiseres om slike sivile bidrag til den internasjonale væpnede konflikten kan bidra til at sivile blir regnet som uprivilegerte stridende. De regnes da ikke som privilegerte stridende, men tar likevel direkte del i fiendlighetene uten de rettigheter stridende er beskyttet av. Se Fleck (2013), s. 82-83

⁹² Dinstein (2016) s. 152

⁹³ ICRC 2005 sedvanerettsstudie, rule 14

b) an attack which may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects, or a combination thereof, which would be excessive in relations to the concrete and direct military advantage anticipated.”

Bestemmelsen uttrykker at et angrep er forbudt når de sivile skadene vil være for omfattende (excessive) i forhold til den forventede konkrete og direkte militære fordel. Formuleringen gir liten veiledning i hvordan man skal vurdere følgeskadene, og utfordringen blir følgelig hvordan man veier opp antatt skade på sivile og sivile objekter mot forventede konkrete og direkte militære fordeler.

Vurderingen av de potensielle følgeskadene på sivile og sivile objekter må gjøres ved ethvert angrep, og vurderingen må gjøres i forkant av angrepet. Etter ordlyden i artikkel 51 (5) litra b må som nevnt de påregnelige skadene på sivile vurderes i forhold til den forventede konkrete og militære fordel. Både påregnelige skader og forventede militære fordeler er begreper som henviser til vurderinger som kun er mulig å gjøre forut et angrep. Å overveie de ulike hensynene vil, i tilfeller som ikke er helt klare, kunne være en utfordrende øvelse.

Vurderingen må i stor grad bygge på subjektive variabler.⁹⁴ Der vurderingen byr på tvil om omfanget av de potensielle sivile følgeskadene, bør hensynene til sivile veie tyngst.⁹⁵

Et angrep på et militært mål er ikke ulovlig bare fordi de sivile skadene vil kunne bli omfattende. Fordi de påregnelige skadene på sivile skal vurderes i forhold til den forventede konkrete og direkte militære fordel, betyr det at sivile i en internasjonal væpnet konflikt kan bli utsatt for til dels store forventede skader, hvis den militære fordel vil være så stor at den kan veie opp for de påregnelige sivile skader og tap. Krigens folkerett har i så måte akseptert at det vil oppstå følgeskader på sivile og sivile objekt ved eller i nærheten av det militære målet, og at det ikke vil være mulig å eliminere risikoen for følgeskader med hjelp av proporsjonalitetsprinsippet.⁹⁶ Likevel er proporsjonalitetsprinsippet og plikten til å skille mellom sivile og militære etter TP I artikkel 57 (1) de viktigste verktøyene for å begrense følgeskadene på sivile og sivile objekter.

Utfordringen i vurderingen av følgeskader er hvordan man veier hva som er for omfattende påregnelige sivile skader opp mot de forventede militære fordelene. Hva som er ”excessive” eller for omfattende er det ikke mulig å regne seg fram til. Proporsjonalitetsprinsippet

---

⁹⁴ Dinstein (2016) s. 158

⁹⁵ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1979

⁹⁶ Dinstein (2016) s. 153

oppstiller ingen formel, og man kan vanskelig veie opp skader på sivil side i forhold til militær gevinst på den andre siden. Det finnes ingen forholdstall.⁹⁷

At noe forventes å bli for omfattende veid opp mot de fordeler man forventes å oppnå av et angrep på et militært mål, må forstås som disproporsjonalt ut i fra omstendighetene i det konkrete tilfellet.⁹⁸

Følgeskadene må måles i forhold til hvilken militær fordel som oppnås av angrepet. Jo større militær fordel, jo større følgeskader er akseptabelt. Dersom man eksempelvis angriper og skader store deler av et tettsted for å angripe en enkelt skarpskytter som oppholder seg der, vil følgeskadene være for omfattende. Dersom en hel brigade oppholder seg og operer fra tettstedet, vil angrep på tettstedet kunne gi en slik militær fordel at de sivile følgeskadene ikke anses for omfattende.⁹⁹

4.3.3 Foreløpig oppsummering

Kraftinstallasjoner, og for øvrig annen kritisk sivil infrastruktur, vil i gitte tilfeller kunne bli ansett som militær infrastruktur og dermed også kunne angripes som legitime militære mål. Totalforsvarskonseptet bidrar til at sivile objekter både kan bli militære mål som flerbruksobjekt og at sivile i større grad kan oppleve følgeskader av angrep. Det bryter i en viss grad med distinksjonsprinsippet, som sier at det skal skilles mellom sivile og militære objekter og stridende og militære objekter.¹⁰⁰ Det bryter også med den generelle beskyttelsen sivile skal ha mot farene i en internasjonal væpnet konflikt.¹⁰¹ Samtidig er både totalforsvarskonseptet og flerbruksobjekter viktige virkemidler for å ha et effektivt og motstandsdyktig forsvar. Det er et samspill som gir og tar både på militær og sivil side, og et samspill som i det store perspektivet trolig vil være til større nytte enn ulempe for sivilbefolkningen. Men det kan stadig diskuteres om det er en kostnad det er rett at sivilbefolkningen påtar seg, og ikke minst om det faktisk er en villet kostnad fra sivilbefolkningens side, eller noe sivilbefolkningen bare har måtte innrette seg etter. Dette kunne vært løst ved at forsvaret hadde egen logistikk for å fullstendig sikre egen

---

⁹⁷ Dahl (2008) s. 120

⁹⁸ Dinstein (2016) s. 155

⁹⁹ Dinstein (2016) s. 156

¹⁰⁰ TP I artikkel 48

¹⁰¹ TP I artikkel 51 (1)

kraftforsyning. En slik ordning fordrer derimot en politisk vilje til å bære de økonomiske utgiftene det ville medføre.

5 Den rettslige statusen til olje- og gassinstallasjoner som militære mål

5.1 Innledende bemerkninger

Det er som nevnt i innledningen knyttet store verdier til olje- og gassproduksjon i Norge, og det er verdt å se på hvilken rettslig status infrastrukturen knyttet til denne produksjonen har. I dette kapittelet vil temaet derfor være hvorvidt olje- og gassinstallasjoner kan utgjøre militære mål, etter TP I artikkel 52 (2) eller San Remo-manualen regel 40,¹⁰² og videre hvilken betydning vern av miljøet vil kunne få. Undersjøiske rørledninger for olje og gass vil ikke bli behandlet her, da det kommer i et senere kapittel.

Det kan videre være grunn til å stille spørsmålet om det kan skilles mellom installasjoner, eksempelvis plattformer, som drives av utenlandske selskap og av norske selskap. I sikkerhetspolitiske krisesituasjoner, for eksempel i en internasjonal væpnet konflikt, vil sikring av petroleumsinnretningene etter norsk oppfatning fullt ut være en militær oppgave.¹⁰³ Det antas at kyststaten, også i områder utenfor sikkerhetssoner, har rett til å beskytte egne petroleumsinnretninger i en internasjonal væpnet konflikt.¹⁰⁴ Fordi kyststaten har eksklusiv jurisdiksjon over installasjoner på kontinentalsokkelen utenfor det norske sjøterritoriet,¹⁰⁵ noe som inkluderer utenlandske innretninger, bør også retten til å beskytte petroleumsinnretninger gjelde installasjoner som drives av utenlandske selskap. Selv om driften forestås av utenlandske selskap er installasjonen underlagt kyststatens eksklusive jurisdiksjon etter UNCLOS artikkel 60 og 80 – om enn ikke suverenitet - og verdiene som forvaltes tilflyter statskassen via skatte- og avgiftssystemet som gjelder for sokkelen. De er dermed av norsk

---

¹⁰² San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994

¹⁰³ NOU 2000:24, pkt. 9.2.5

¹⁰⁴ NOU 2000:24, pkt. 9.5

¹⁰⁵ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), artikkel 80, jf. artikkel 60

interesse å beskytte. Det kan derfor ikke sees at det er grunn til å skille mellom installasjoner som drives av utenlandske selskap og av norske selskap.¹⁰⁶

5.2 Kan TP I anvendes på olje- og gassinstallasjoner til sjøs?

Det følger av artikkel 49 (3) at blant annet reglene om hva som utgjør et militært mål kun gjelder objekter på land;

”The provisions of this Section apply to any land, air or sea warfare which may affect the civilian population, individual civilians or civilian objects on land. They further apply to all attacks from the sea or from the air against objectives on land but do not otherwise affect the rules of international law applicable in armed conflict at sea or in the air.”

Slik det fremkommer av artikkel 49 (3) gjelder reglene i TP I kapittel IV kun for krigføring til sjøs dersom det kan ha effekt på sivilbefolkningen, sivile eller sivile objekt på land. Når det gjelder militære mål, vil reglene i kapittel IV, altså artikkel 52 (2), etter ordlyden kun gjelde for militære mål på land, ikke i sjø eller luft. En slik forståelse av bestemmelsen reiser spørsmål om under hvilken rettshjemmel olje- og gassinstallasjoner til sjøs skal vurderes som militære mål.

Det kan kort slås fast at olje- og gassinstallasjoner på land vil kunne vurderes ut i fra definisjonen om militære mål etter TP I artikkel 52 (2), nettopp fordi de ligger på land. Når det gjelder installasjoner til sjøs vil det være hensiktsmessig å se hen til San Remo Manualen. Manualen er en viktig kilde om reglene i internasjonale væpnede konflikter på sjøen. Den er ikke vedtatt som en konvensjon, men er et arbeid utarbeidet av en gruppe eksperter som kodifiserer internasjonal sedvanerett, og kan derfor brukes som et verktøy for å identifisere de gjeldende reglene for sjøkrig.¹⁰⁷

San Remo manualens regel 40 er liklydende TP I artikkel 52 (2), hvor militære mål er begrenset til å gjelde de objekter som ut i fra deres art, lokasjon, formål eller bruk gir et effektivt bidrag til en militær aksjon og hvor et angrep gir en avgjort militær fordel. San Remo Manualen gjengir mange av de essensielle reglene som også gjelder for krigføring på

---

¹⁰⁶ Et annet spørsmål som kan oppstå er om et angrep på en slik plattform kan anses som et angrep på kyststaten og dermed aktiverer retten til selvforsvar etter Charter of the United Nations av 1945 artikkel 51

¹⁰⁷ Kolb and Hyde (2008) s. 249

land, og i så måte klargjør manualen at mange av reglene som gjelder på land også er aktuelle for krigføring som tar sted på sjøen. Eksempelvis gjelder det regler om distinksjon, definisjon av militære mål og plikten til å ta nødvendige forholdsregler.¹⁰⁸

Til tross for at San Remo manualen klargjør at mange av de grunnleggende reglene om krigføring på land også gjelder for krigføring til sjøs, begrenser ordlyden i TP I artikkel 49 (3) rekkevidden av reglene i TP I kapittel IV til å gjelde krigføring på land, bortsett fra hvor krigføring på sjø kan ha innvirkning på sivile på land. TP I får dermed kun i mindre grad betydning for sjøkrig.¹⁰⁹ TP I artikkel 52 (2) vil dermed ikke være korrekt hjemmel når man vurderer militære mål til sjøs, men man må ta utgangspunkt i den sedvanerettslige regelen som kommer til uttrykk i San Remo Manualen regel 40. Det vil likevel være slik at vurderingen ved drøftelsen av om olje- og gassinntallasjoner til sjøs kan utgjøre militære mål synes å være identisk med vurderingen etter TP I artikkel 52 (2), og det vil i det følgende ikke være grunn til å skille vurderingen av olje- og gassinntallasjoner på land og til sjøs.

5.3 Analogisk anvendelse av TP I artikkel 56

Som drøftet tidligere er enkelte installasjoner og anlegg av en slik karakter at de kan utløse særlig farlige krefter om de angripes og ødelegges. TP I artikkel 56 regulerer en særskilt beskyttelse for demninger, diker og kjernekraftverk. Det kan vurderes om denne beskyttelsen kan anvendes analogisk ovenfor olje- og gassinntallasjoner på land. En analogisk rettsanvendelse innebærer at man benytter rettsregelen, her TP I artikkel 56, på et tilfelle som ikke direkte faller inn under den aktuelle rettsregelen, men på et lignende forhold.

Det er ikke tvilsomt at ødeleggelse av olje- og gassinntallasjoner på land kan ha store konsekvenser. Eksempelvis kan oljeutslipp fra landinstallasjoner ut i havet ha alvorlig innvirkning på dyreliv og miljøet, mens brann i oljebrønner kan føre til store og farlige røykutslipp.¹¹⁰ Dette er alle skader som igjen vil kunne ha konsekvenser for sivilbefolkningen.

TP I artikkel 56 beskytter anlegg og installasjoner som ved ødeleggelse kan frigjøre farlige krefter og føre til alvorlige tap (severe losses) blant sivilbefolkningen. Selv om ødeleggelse av

---

¹⁰⁸ Kolb and Hyde (2008) s. 249-250

¹⁰⁹ Dahl (2008) s. 216

¹¹⁰ Dinstein (2016) s. 245

olje- og gassinstallasjoner klart vil innebære en risiko for sivile, vil det ikke nødvendigvis oppstille den samme umiddelbare og massive faren som ødeleggelse av demninger, diker og kjernekraftverk utgjør. Ødeleggelse av de objekter som er nevnt i artikkel 56 vil frigjøre massive krefter som ganske umiddelbart vil sette sivilbefolkningen i fare.

Som nevnt tidligere i oppgaven var det under forhandlingene om artikkel 56 uttrykt et ønske fra enkelte delegasjoner om å inkludere oljeinstallasjoner og lagerfasiliteter for oljeprodukter i bestemmelsen.¹¹¹ Det kan virke merkelig å ikke inkludere disse objektene, når det var vel etablert at ødeleggelse av oljeinstallasjoner kunne føre til store miljømessige skader og dermed potensielt menneskelig skade. Likevel ble listen begrenset til demninger, diker og kjernekraftverk. Generelt er utarbeidelse og vedtak av konvensjonsbestemmelser et resultat av lange diskusjoner og mange staters enighet. Det taler dermed mot en analogisk anvendelse av artikkel 56 når andre objekter tydelig ble nevnt og diskutert, men avvist fra opplistingen i den endelige bestemmelsen.

Det er også verdt å merke seg at angrep på olje- og gassinstallasjoner vil kunne falle inn under TP I artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) om beskyttelse av miljøet. At noe fanges opp i en bestemmelse forhindrer likevel ikke at det kan fanges opp av en annen, men det kan gi uttrykk for at intensjon var å holde objektene separert. Selv om TP I artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) ved subsumsjon ikke skulle gjøre seg gjeldende ovenfor olje- og gassinstallasjoner, vil det uansett være naturlig å drøfte angrep på olje- og gassinstallasjoner under disse bestemmelsene. Artikkene vil bli behandlet nedenfor, men kort nevnt oppstilles det krav om å beskytte miljøet mot omfattende, langvarig og alvorlig skade. Et angrep på olje- og gassinstallasjoner vil falle inn under en drøftelse her. Sett i lys av diskusjonen som fant sted under forhandlingene av artikkel 56 kan det virkes om at intensjonen har vært å holde olje- og gassinstallasjoner utenfor bestemmelsen.

Basert på det ovennevnte kan det ikke sees at TP I artikkel 56 om beskyttelse av anlegg og installasjoner med særlig farlige krefter kan anvendes analogisk på olje- og gassinstallasjoner på land.

---

¹¹¹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2149

5.4 Olje- og gassinstallasjoner – et militært mål?

Som nevnt vil det ikke skilles nevneverdig mellom vurderingen av olje- og gassinstallasjoner på land og til sjøs. Ordlyden i TP I artikkel 52 (2) som angår installasjoner på land, er likelydende med regel 40 i San Remo Manualen som angår installasjoner til sjøs.

Vurderingstemaet er altså det samme for land og sjø, men den rettskildemessige forankringen er forskjellig. For å vurdere om olje- og gassinstallasjoner kan utgjøre et militært mål, må det vurderes om de ut i fra art, lokasjon, formål eller bruk gir et effektivt bidrag til militære aksjoner, og om hel eller delvis ødeleggelse, erobring eller nøytralisering fører til en bestemt militær fordel.

Det er lite ved olje- og gassinstallasjoners art som tilsier at det kan være et militært mål. Olje- og gassinstallasjoner, uavhengig av type installasjon, har ikke en særlig militær karakteristikk og vil således ikke kunne vurderes som et militært objekt ut i fra dets art, med mindre militæret har egne slike installasjoner.

Normal bruk av olje- og gassinstallasjoner i dag er i utgangspunktet ikke av en slik karakter at de vil defineres som et militært mål. Opptak av olje og gass, lagring av olje, raffinering av råolje osv., er ikke bruk som karakteriserer som militær bruk. Bruken kan imidlertid endre seg, og olje- og gassinstallasjoner kan i teorien brukes slik at objektet utgjør et militært mål. Eksempelvis dersom militære styrker overtar området hvor et oljeraffineri befinner seg, for å bruke det som militærbase og lagerfasiliteter, vil bruken kvalifiserer objektet som et militært mål. Det samme kan gjelde hvor en olje- eller gassplattform tas i bruk av militære styrker. Slik bruk kan i en internasjonal væpnet konflikt være hensiktsmessig for militære styrker. Bruken av sluttproduktet er også av betydning, og der produktet vil være til nytte for eksempelvis militære kjøretøy, som bruker raffinert råolje som drivstoff, vil bruken kunne gi et effektivt bidrag. Utenfor militær bruk er tilfellene hvor produktet i sin helhet eksporteres.

Hvor olje- og gassinstallasjoner planlegges å benyttes til militær aktivitet i en eventuell fremtidig internasjonal væpnet konflikt, vil dette formålet medføre at et i utgangspunktet sivilt objekt blir et militært mål. Dette fordrer at den internasjonale væpnede konflikten er i gang, og at utnyttelsen faktisk skjer som et bidrag i konflikten.

Selv om olje- og gassinstallasjoner etter deres funksjoner i noen tilfeller vil kunne anses som militære mål, må de i tillegg utgjøre et effektivt bidrag til militære aksjoner, og gi en avgjort militær fordel dersom de ble nøytralisert.

5.4.1 Effektivt bidrag til militære aksjoner

For å kunne gå til angrep må objektet utgjøre et effektivt bidrag til den militære aksjonen. Som nevnt under behandlingen av TP I artikkel 52 (2) vil det oppstå spørsmål om bidraget, altså olje- og gassinstallasjonene, er av krigsoppretholdende eller krigsstøttende karakter. Med andre ord om olje- og gassinstallasjoner er mer direkte relatert til militære funksjoner, eller kun gir en form for indirekte støtte til militær virksomhet.

Det kan vanskelig argumenteres mot at olje- og gassinstallasjoner gir krigsoppretholdende bidrag. Som nevnt i innledningen er Norge en av verdens største oljenasjoner.

Petroleumsvirksomheten er Norges største og viktigste inntektsgivende næring, og i revidert nasjonalbudsjett for 2018 er statens netto kontantstrøm beregnet til 224 milliarder kroner.¹¹²

Det gjør petroleumsvirksomheten til statens fjerde største inntektskilde.¹¹³¹¹⁴ Et angrep på og ødeleggelse av olje- og gassinstallasjoner vil redusere statens inntekter, og følgelig ha konsekvenser for forsvarets budsjett. Det vil i så fall ramme det militære forsvaret som er avhengig av økonomisk støtte. På den måten gir olje- og gassinstallasjoner et krigsoppretholdende bidrag. Slikt bidrag anses likevel ikke tilstrekkelig for at bidraget utgjør et effektivt bidrag til den militære aksjonen.

Det er derimot vanskeligere å klart avgjøre om olje- og gassinstallasjoner også gir krigsstøttende bidrag, altså et direkte bidrag til militære aksjoner. Olje- og gassinstallasjoner som installasjoner i seg selv vil neppe utgjøre et direkte bidrag til militære aksjoner. De er ikke av en slik karakter at infrastrukturen gir effektive bidrag til en militær aksjon. Derimot kan det diskuteres om produksjonen av olje og gass, ved produksjon, opptak, transport og raffinering av olje og gass, kan utgjøre direkte bidrag til militære aksjoner. Militære styrker vil eksempelvis være avhengige av tilgang på drivstoff, både for kjøretøy og oppvarming, for å kunne virke på det intenderte vis. Dette vil særlig gjelde raffinert råolje og gass. En stopp i slike forsyninger til de militære styrkene, som følge av ødelagte olje- og gassinstallasjoner, vil kunne medføre at et effektivt bidrag til militære aksjoner nøytraliseres. Olje og gass anses

---

¹¹² <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/224-milliarder-i-petroleumsinntekter/id2601371/> - 11.11.18

¹¹³ <https://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2018/Satsinger/?pid=83811> - 11.11.18

¹¹⁴ De tre største inntektskildene til staten er arbeidsgiveravgift og trygdeavgift, merverdiavgift, og skatt på formue og inntekt, <https://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2018/Satsinger/?pid=83811> - 13.12.18

riktignok som kritisk infrastruktur for sivilbefolkningen,¹¹⁵ men for å ha et effektivt forsvar med operativt utstyr, må olje og gass anses som kritisk infrastruktur også for militære styrker.

Basert på det ovennevnte fremstår det slik at noen olje- og gassinstallasjoner gir et effektivt bidrag til militære aksjoner. Infrastrukturen i seg selv gir ingen bidrag til militære aksjoner, men aktiviteten som skjer på installasjonene, særlig produksjonen av raffinert råolje, er en viktig komponent for å ha operative militære styrker. Som viktig forsyningskilde av nødvendige militære ressurser gjør det at noen olje- og gassinstallasjoner kan utgjøre militære mål og angripes av fienden.

5.4.2 Avgjort militær fordel

Hva som gir en avgjort militær fordel må vurderes ut i fra den aktuelle situasjonen, basert på de rådende omstendigheter som er aktuelle på tidspunktet. Vurderingen må, som nevnt tidligere, ta utgangspunkt i om fienden har noen konkret militær nytte av det målet man ønsker å angripe, og om fordelene man oppnår med angrepet gir et bidrag i den internasjonale væpnede konflikten.

Angrep på olje- og gassinstallasjoner kan i flere tilfeller gi en avgjort militær fordel. I de tilfeller bruken eller lokasjonen til installasjonene er av militær karakter vil en ødeleggelse klart kunne gi en avgjort militær fordel. Ødeleggelse av olje- og gassinstallasjoner kan også gi en fordel fordi ødeleggelsen vil føre med seg en spesifikk ønsket konsekvens. Et eksempel er å sette fyr på oljebrønner, fordi det kan føre til røyklegging av store områder. Dette vil kunne gi en militær fordel fordi røyklegging av et område vil kunne hindre sikt for fiendens luftstyrker, noe som igjen betyr at militære styrker i større grad kan bevege seg usett på bakkenivå.¹¹⁶ Angrep på enkelte olje- og gassinstallasjoner, fordi de gir et effektivt bidrag til den militære aksjonen, kan også redusere fiendens militære kapasitet. I Gulfkrigen ble irakiske oljeraffineri og oljedistribusjon ødelagt av amerikanske styrker, fordi det ble ansett å redusere Iraks militære styrker.¹¹⁷ Det er her viktig å være oppmerksom på at beskyttelsen av naturmiljøet vil kunne gi begrensninger, noe som vil bli drøftet senere. Det anses likevel klart at angrep på olje- og gassinstallasjoner kan gi en avgjort militær fordel.

---

¹¹⁵ NOU 2006:6, s. 16

¹¹⁶ Dinstein (2016) s. 246

¹¹⁷ United States, Department of Defense, *Final Report to Congress on the Conduct of the Persian Gulf War*, 10. april 1992, Chapter VI, side 209 – hentet fra <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a249270.pdf> - 15.12.18

5.4.3 Foreløpig oppsummering

Basert på drøftelsen over vil enkelte olje- og gassinstallasjoner ut i fra dets art, lokasjon, formål eller bruk kunne gi et effektivt bidrag til militære aksjoner og hel eller delvis ødeleggelse, erobring eller nøytralisering kan føre til en bestemt militær fordel. Olje- og gassinstallasjoner både på land og til sjøs vil dermed kunne utgjøre militære mål, og angripes av fienden i en internasjonal væpnet konflikt hvis så er tilfelle.

5.5 Begrensninger på angrep av olje- og gassinstallasjoner som følge av vern av miljøet

Det er slått fast at olje- og gassinstallasjoner i flere tilfeller vil kunne utgjøre et militært mål. Det finnes likevel hensyn som vil kunne begrense eller til og med avverge angrep i sin helhet på slike installasjoner. Hensynet til naturmiljøet er et slikt hensyn. Det vil i det følgende fokuseres på miljøbestemmelsene i TP I, prinsippet om proporsjonalitet og militær nødvendighet i forhold til skade på naturmiljøet, sett opp mot angrep på olje- og gassinstallasjoner.

5.5.1 Tilleggsprotokoll I

Naturen og miljøet lider ofte av konsekvensene av en internasjonal væpnet konflikt, og beskyttelsen av naturmiljøet har blitt viktigere i de senere tiår.¹¹⁸ TP I behandler beskyttelsen av naturmiljøet ved to anledninger. Først i TP I artikkel 35 (3) som en grunnleggende regel ved metoder og virkemidler i krigføring, og deretter i TP I artikkel 55 (1) som et beskyttet objekt.

TP I artikkel 35 (3):

”It is prohibited to employ methods or means of warfare which are intended, or may be expected, to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment.”

---

¹¹⁸ Fleck (2013) s. 212

TP I artikkel 55 (1):

“Care shall be taken in warfare to protect the natural environment against widespread, long-term and severe damage. This protection includes a prohibition of the use of methods or means of warfare which are intended or may be expected to cause such damage to the natural environment and thereby to prejudice the health or survival of the population.”

Det er innledningsvis verdt å merke seg at TP I artikkel 55 (1) har betydning for krigføring og konsekvenser for sivilbefolkningen på land, jf. TP I artikkel 49 (3), mens TP I artikkel 35 ikke oppstiller noen begrensninger i anvendelse, og må dermed forstås å gjelde enhver krigføring enten på land, sjø eller luft. Det er her verdt å merke seg at San Remo Manualen som gjelder regler for krigføring til sjøs oppstiller i regel 44 en beskyttelse av naturmiljøet. Ordlyden avviker noe fra reglene i TP I, men vil bli behandlet nedenfor i vurderingen av militær nødvendighet.

ICRCs sedvanerettsstudie konkluderer med at forbudet mot bruk av metoder og virkemidler i krigføring i artikkel 35, og beskyttelsen naturmiljøet har mot angrep i artikkel 55, som er ment eller kan være forventet å føre til omfattende, langvarig og alvorlig skade på naturmiljøet, er av sedvanerettslig karakter.¹¹⁹ Det er likevel verdt å merke seg at det var noe uenighet i den sedvanerettslige statusen, noe som førte til at USA, Frankrike og Storbritannia, som atomvåpenmakter, motsatte seg normen om omfattende, langvarig og alvorlig skade på naturmiljøet. Sedvanerettsstudien løser dette med å kalle landene for ”persistent objectors”, slik at de ikke vil være bundet av sedvanen ved bruk av atomvåpen, men slik at regelen likevel står seg som sedvane.¹²⁰ USA er uenig i denne vurderingen og har uttalt at uenigheten om regelens sedvanerettslige status ikke bare gjør statene ikke til ”persistent objectors”, men at regelen ikke har sedvanerettslig status i det hele tatt.¹²¹

Ordlyden i de to bestemmelsene er i stor grad likelydende, og det har vært debattert om tekstene i artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) er duplikater, fordi de er svært like på essensielle punkter. Det ble i utformingen av bestemmelsen nedsatt en arbeidsgruppe som konkluderte med at de to artiklene måtte forbli separate artikler og at de ikke var duplikater. Begrunnelsen for dette var at artikkel 55 (1) falt inn under beskyttelse av sivilbefolkningen, mens artikkel

---

¹¹⁹ ICRC 2005 sedvanerettsstudie, rule 45

¹²⁰ Dinstein (2016) s. 238 og ICRC 2005 sedvanerettsstudie, rule 45

¹²¹ J. B. Bellinger III og W. J. Haynes II, ”A US Government Response to the International Committee of the Red Cross Study on Customary International Humanitarian Law” i *International Review of the Red Cross*, vol. 89, issue 866, 2007, sider 443-473, side 457

35 (3) relaterte seg til forbud mot unødvendig skade. Dette fikk støtte fra flere delegasjoner.¹²²

5.5.1.1 Naturmiljøet

I utarbeidelsen av bestemmelsene kom det flere ulike tekstforslag. Felles for forslagene var ønsket om å beskytte naturmiljøet, for eksempel klimaet – som ved skade kunne medføre en trussel for menneskers eksistens.¹²³ Men hva er naturmiljøet? For det første vil naturmiljøet gjelde miljøet uten hensyn til landegrenser eller territorialfarvann.¹²⁴ Videre ble ordet økosystem foreslått brukt, men likevel tatt ut av den endelige bestemmelsen.¹²⁵ Begrepet økosystem er likevel ikke helt misvisende. Konseptet om naturmiljøet bør forstås i sin videste form for å dekke det biologiske miljøet rundt befolkningen. Dette inkluderer både objekter som er helt nødvendige for befolkningens overlevelse, som matvarer, landbruksområder, drikkevann og husdyr, men også andre objekter som vegetasjon, flora, fauna og andre biologiske og klimatiske elementer.¹²⁶

5.5.1.2 Omfattende, langvarig og alvorlig skade

Både artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) oppstiller som vilkår at angrep må føre til omfattende, langvarig og alvorlig skade på naturmiljøet. Ordlyden ligner på artikkel I i ”Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques” av 1976 som sier at;

”Each State Party to this Convention undertakes not to engage in military or any other hostile use of environmental modification techniques having widespread, long-lasting or severe effects as the means of destruction, damage or injury to any other State Party.”¹²⁷

Formuleringen som er brukt i konvensjonen nevnt ovenfor, impliserer at det er tilstrekkelig at kun ett av de tre vilkårene, ”widespread, long-lasting or severe”, er oppfylt. Dette gjøres ved

---

¹²² ICRC Commentary of 1987, pkt. 1449

¹²³ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1444

¹²⁴ Dahl (2008) s. 128

¹²⁵ ICRC Commentary of 1987, pkt.1444

¹²⁶ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2126

¹²⁷ Norge signerte konvensjonen 18. mai 1977, og ratifiserte den 15. februar 1979;

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en - 10.11.18

bruk av ordet ”or”. Ordlyden i TP I artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) skiller seg fra dette ved at vilkårene er kumulative. For at forbudet og beskyttelsen som oppstilles i artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) skal gjelde i en internasjonal væpnet konflikt, må alle tre vilkårene, omfattende, langvarig og alvorlig, være oppfylt samtidig.¹²⁸

At skadene på miljøet må være omfattende antas å bety skade ut over det akkurate området som var åsted for angrepet, med mindre området i seg selv er utstrakt i betydningen «widespread». Skade kun hvor krigshandlingen har vært utført vil sjelden være tilstrekkelig, skaden må være mer omfattende enn som så.¹²⁹ Skader som er grensekryssende, så fremst ikke skadestedet i utgangspunktet ligger nært grensen, må antas å kunne oppfylle dette vilkåret. Angrep på olje- og gassinntallasjoner kan medføre omfattende skade. Eksempelvis kan angrep på oljebrønner medføre røyklegging av et større område, også i grensekryssende format, og dermed gi skade ut over den skadede installasjonen eller det umiddelbare området rundt. Ødeleggelse av oljeplattformer må også anses å kunne gi store oljeutslipp som sprer seg så langt at det anses som omfattende.

Det er videre vanskelig å tidfeste eksakt hva langvarig skade innebærer, men det er klart at perioden er målt i tiår, ikke i dager eller måneder.¹³⁰ Dette forsterker også det økologiske aspektet i hva som utgjør naturmiljøet, selv om begrepet økosystem ikke er brukt i teksten til bestemmelsene.¹³¹ Det foreligger potensiale for langvarig skade ved angrep på olje- og gassinntallasjoner, men ikke ved ethvert angrep. Ødeleggelse av et raffineri på land vil neppe med nødvendighet medføre skade på naturmiljøet i tiår. Derimot kan angrep på installasjoner som medfører store og alvorlige oljeutslipp eksempelvis føre til store og langvarige skader for fisk og andre levende skapninger i havet. I de arktiske strøkene hvor det finnes særlig sårbare økosystemer, vil disse kunne få alvorlige skader ved et slikt angrep.

Skaden på naturmiljøet må til slutt være alvorlig for at artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) skal gjøres gjeldende. Skaden er alvorlig dersom det oppstår store forstyrrelser i de prosesser som sikrer liv og utvikling hos mennesker og andre levende organismer.¹³² Skade som truer befolkningens liv og helse vil være alvorlige skader.¹³³ Det skal mye til før et angrep på olje- og gassinntallasjoner medfører slik alvorlig skade at den truer liv og utvikling hos mennesker

---

¹²⁸ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1457

¹²⁹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1454

¹³⁰ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1455

¹³¹ ICRC Commentary of 1987, pkt. 1455

¹³² ICRC Commentary of 1987, pkt. 1455

¹³³ Fleck (2013) s. 148

og andre levende organismer. Men et massivt oljesøl kan i teorien føre til store og langvarige skader på fiskebestander, og farlig røykutslipp som følge av brann i oljebrønn kan føre til alvorlige skade hos mennesker.

Det anses som lite sannsynlig, og i alle tilfeller svært uvanlig at alle tre vilkårene vil foreligge samtidig ved angrep på olje- og gassinntallasjoner. Eksempelvis vil et oljesøl som både er omfattende og alvorlig, ikke nødvendigvis oppfylle kravet om langvarig skade dersom det er mulig å rydde opp i løpet av en kort periode. Det kan på den andre siden være mulig å se for seg at dersom alle Norges olje- og gassinntallasjoner angripes på én gang, og særlig til sjøs, at skaden kan bli så stor og ha slik ubegrenset effekt at alle vilkårene samtidig gjøre seg gjeldende.

5.5.1.3 Tilsiktet eller forventet skade

Artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1) oppstiller begge et forbud mot bruk av metoder eller virkemidler i krigføring som er tilsiktet eller forventet å medføre skade på naturmiljøet. Ordlyden i bestemmelsene, om at skaden må være tilsiktet eller forventet, har noen konsekvenser. For det første vil ikke bestemmelsene være anvendelig i de tilfeller skaden verken er tilsiktet eller forventet. Videre oppstiller ordlyden et strengt krav for når et angrep kan utføres, ved at det er tilstrekkelig at skaden kan forventes. Det vil si at selv hvor objektet er et militært mål, vil ikke angrepet kunne gjennomføres hvis det forventes at følgeskadene på miljøet vil være omfattende, langvarige og alvorlige.¹³⁴ Der er likevel et mulig unntak for atomvåpen. Som vist til ovenfor motsatte atomvåpenmakter seg normen om omfattende, langvarig og alvorlig skade, nettopp fordi det ville kunne hindre eventuelle bruk av atomvåpen. Til slutt vil også angrep som er tilsiktet eller forventet å skape omfattende, langvarig eller alvorlig skade, være forbudt selv om slik skade ikke vil inntreffe. Så lenge intensjonen eller forventningene til slik skade kan fastslås vil forbudet gjelde, uten hensyn til om det faktisk vil være noen skadelidende.¹³⁵ Det betyr at hvis intensjonen med å angripe olje- og gassinntallasjoner er å påføre naturmiljøet omfattende, langvarige og alvorlig skader, vil forbudet gjelde uavhengig om slik skade faktisk var resultatet av angrepet.

---

¹³⁴ Dinstein (2016) s. 237

¹³⁵ Dinstein (2016) s. 237

5.5.1.4 Helse og overlevelse

Artikkel 55 (1) tar sikte på å sikre befolkningens helse og overlevelse som vil kunne bli truet ved et angrep mot naturmiljøet. Bestemmelsen går altså lengere enn forbudet som er oppstilt i artikkel 35 (3).

At bestemmelsen inkluderer helse viser at beskyttelsen i artikkel 55 (1) ikke kun er ment å gjelde hvor angrep truer overlevelsen av befolkningen, men også i de tilfeller det kan føre til alvorlige helseskader. Medfødte defekter eller deformasjoner vil være eksempler på slike alvorlige helseskader.¹³⁶

Det er også verdt å merke seg at artikkel 55 (1) benytter begrepet ”befolkningen” i stedet for ”sivile”. Dette er et bevisst valg for å understreke at skade gjort på naturmiljøet vil kunne ha langvarige og omfattende konsekvenser for helse og overlevelse for hele befolkningen, også ut over sivile i den aktuelle internasjonale væpnede konflikten.¹³⁷

5.5.1.5 Naturmiljøet som sivilt objekt

Det er til slutt verdt å merke seg at artikkel 55 (1), selv om bestemmelsen ikke gir direkte uttrykk for at naturmiljøet er et sivilt objekt, faller inn under kapittelet om sivile objekter. Dette vil etter reglene om sivile objekt gjøre naturmiljøet i utgangspunktet immun for direkte angrep.¹³⁸ Og selv hvor reglene om militære objekt gjør naturmiljøet til et militært mål, er respekt for miljøet et av elementene som inngår i vurderingen av om handlingen er i samsvar med proporsjonalitetsprinsippet og prinsippet om militær nødvendighet.¹³⁹ På den måten vil hensynet til naturmiljøet selv hvor det ikke foreligger omfattende, langvarig eller alvorlige skade, kunne hindre eller begrense angrep.

5.5.1.6 Foreløpig oppsummering

Det stilles strenge vilkår for når vern av naturmiljøet etter TP I artikkel 35 (3) eller artikkel 55 (1) kan virke som en begrensning eller avverging av angrep på militære mål. På bakgrunn av de ovennevnte drøftelser vil det kun i svært sjeldne tilfeller, om noen gang, være slik at

---

¹³⁶ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2135

¹³⁷ ICRC Commentary of 1987, pkt. 2134

¹³⁸ Dinstein (2016) s. 237

¹³⁹ ICJ *Legality of the threat or use of nuclear weapons*, advisory opinion of July 1996, side 20, avsnitt 30

angrep på olje- og gassinstallasjoner vil oppfylle vilkårene om omfattende, langvarig og alvorlig skade, eller true befolkningens helse og overlevelse. Angrep på slike installasjoner vil som nevnt kunne medføre store skader, men ordlyden i bestemmelsene i TP I oppstiller kumulative vilkår. Så fremt ikke alle vilkårene samtidig er oppfylt, vil vern av naturmiljøet etter bestemmelsene i TP I ikke gjelde olje- og gassinstallasjoner. Det vil likevel være et moment i vurdering av omfanget på de mer generelle følgeskadene.

5.5.2 Vurdering av proporsjonalitet og militær nødvendighet i forhold til skade på naturmiljøet

Som nevnt over kan naturmiljøet utgjøre et sivilt objekt, og som et sivilt objekt kan det få en viss beskyttelse mot angrep under prinsippet om proporsjonalitet. Selv om olje- og gassinstallasjoner ville kunne bli definert som militære mål, må den krigførende part veie opp den militære fordelen man antas å oppnå ved å gjennomføre angrepet, mot de potensielle følgeskader på sivile og sivile objekt. I dette underkapittelet vil naturmiljøet være det sivile objektet. Dette betyr at selv om angrep på olje- og gassinstallasjoner ikke medfører skade på naturmiljøet etter reglene i TP I artikkel 35 (3) og artikkel 55 (1), kan angrepet begrenses fordi forholdet mellom den antatte militære fordelen og de potensielle følgeskader er disproporsjonalt.

Hvorvidt den antatte militære fordelen man oppnår ved å angripe olje- og gassinstallasjoner er proporsjonalt i forhold til de forventede følgeskader på naturmiljøet, vil være en konkret vurdering i hvert enkelt angrep. Det kan tenkes situasjoner hvor angrep på slike installasjoner har så store miljømessige konsekvenser, at skadene er større enn den militære fordelen. Eksempelvis vil ødeleggelse av én enkelt oljeplattform ikke nødvendigvis ha nevneverdig stor betydning for forsyningen av viktige militære ressurser, men dersom den aktuelle oljeplattformen var lokalisert i et område med store fiskegytende bestander, og ødeleggelsen medførte store oljeutslipp, kunne angrepet ha alvorlige konsekvenser for bestanden. Følgeskadene på naturmiljøet ville i et slikt tilfelle kunne være for store sett opp mot den antatte militære fordelen. I et annet scenario, hvis alle Norges olje- og gassinstallasjoner systematisk ble angrepet og det ble fullstendig stopp i forsyningen av viktige militære ressurser, ville man kanskje kunne argumentere for at de miljømessige følgeskadene var proporsjonal i forhold til den militære fordelen. Dette ville likevel være avhengig av hvilke

skader det var snakk om, for det kan ikke være særlig tvilsomt at enkelte angrep vil kunne medføre særdeles store skader på naturmiljøet.

Et annet eksempel hvor forholdet til proporsjonalitet var et tema, var i 1991 når Irak satte fyr på mer enn 600 oljebrønner i Kuwait. Som følge av angrepet ble store mengder forurensende stoffer sluppet ut i atmosfæren, sot la seg på store deler av landarealet, og brannene medførte store oljesøl.¹⁴⁰ Kuwait var på tidspunktet et okkupert land og de irakiske styrkene gjennomførte en retrett tilbake til Irak. En ødeleggelse av oljebrønnene kunne dermed ikke påvirke krigens fremgang, og ga således ingen bestemt militær fordel.¹⁴¹ Sett i forhold til de store miljømessige skadene angrepet førte med seg, var det klart at den militære fordelen ikke var proporsjonal i forhold til følgeskadene.¹⁴²

I tillegg til vurdering av proporsjonalitet, skal det også vurderes om angrep som medfører ødeleggelse av naturmiljøet er militært nødvendig. Med andre ord om angrepet på olje- og gassinstallasjoner som medfører skade på naturmiljøet er nødvendig for å overvinne fienden. I 1992 vedtok FNs Generalforsamling resolusjon 47/37 om ”Protection of the environment in times of armed conflict”.¹⁴³ Der fremkommer det blant annet;

”Stressing that destruction of the environment, not justified by military necessity and carried out wantonly, is clearly contrary to existing international law.”¹⁴⁴

Dersom angrep på olje- og gassinstallasjoner som medfører ødeleggelse av naturmiljøet ikke er av militær nødvendighet og likevel utført med vilje, vil det altså være i strid med folkerettslige regler. En lignende beskyttelse for naturmiljøet er tatt inn i San Remo Manualen regel 44;

”Methods and means of warfare should be employed with due regard for the natural environment taking into account the relevant rules of international law. Damage to or destruction of the natural environment not justified by military necessity and carried out wantonly is prohibited.”

---

¹⁴⁰ Dahl (2008) s. 129

¹⁴¹ Dinstein (2016) s. 246

¹⁴² Dinstein (2016) s. 246

¹⁴³ <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r037.htm> (16.12.2018)

¹⁴⁴ Sitatet er også gjengitt av ICJ i *Legality of the threat or use of nuclear weapons*, advisory opinion of July 1996, side 20, avsnitt 32

Ordlyden i denne bestemmelsen er ment å reflektere balansen mellom rettighetene partene i en internasjonal væpnet konflikt på sjøen har til å drive krigføring mot hverandre, og samtidig deres plikt til å beskytte det marine miljøet.¹⁴⁵ Regelen oppstiller ikke de samme vilkårene til skade på naturmiljøet som reglene i TP I art. 35 (3) og 55 (1). Etter regel 44 skal det tas tilbørlig hensyn til naturmiljøet, og angrep som ikke er rettferdiggjort av hensynet til militær nødvendighet er forbudt. Om angrep på olje- og gassinstallasjoner som medfører ødeleggelse av naturmiljøet er militært nødvendig, vil være ulik i hvert angrep. I noen tilfeller vil det nok kunne argumenteres for at skade på naturmiljøet er en nødvendig konsekvens av angrep på viktige olje- og gassinstallasjoner, og dermed av militær nødvendighet. I andre tilfeller, slik som ved angrepene av oljebrønnene i Kuwait, vil det ikke være militært nødvendig for den pågående konflikten å angripe installasjoner som vil gi en slik skade på naturmiljøet.

5.5.3 Foreløpig oppsummering

Angrep på olje- og gassinstallasjoner kan ha slike konsekvenser på naturmiljøet at angrepet må begrenses eller ikke gjennomføres i sin helhet. Selv i de tilfeller vilkårene i TP I artikkel 35 (3) eller artikkel 55 (1) ikke oppfylles og dermed heller ikke gir naturmiljøet sin beskyttelse, kan naturmiljøets karakter som sivilt objekt bli beskyttet gjennom proporsjonalitetsprinsippet og prinsippet om militær nødvendighet. En klar konklusjon på om angrep på olje- og gassinstallasjoner medfører slik skade på naturmiljøet at det er i strid med de nevnte prinsippene er derimot vanskelig å gi. Det vil variere beroende på omstendighetene i hvert angrep, men er likevel viktige forhold som må vurderes i et eventuelt angrep.

---

¹⁴⁵ Louise Doswald-Beck (editor), *San Remo Manual on International Law Applicable To Armed Conflicts at Sea*, Prepared by international lawyers and naval experts convened by the International Institute of Humanitarian Law, Explanation, Cambridge 1995, s. 120, pkt. 44.6

6 Den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass som militære mål

6.1 Innledende bemerkninger

Konstruksjoner på og under havbunnen har lenge vært et tema, og undersjøiske kabler ble gjenstand for beskyttelse i konvensjon allerede i 1884.¹⁴⁶ Undersjøiske rørledninger er ikke blitt et tema før senere. Fra olje- og gassinstallasjoner på norsk sokkel er det tilkoblet en betydelig mengde rørledninger.¹⁴⁷ Mens det for olje er totalt 1304 km med rørledninger er det for gass om lag 8800 km med rørledninger. Dette tilsvarer avstanden fra Oslo til Bangkok.¹⁴⁸ Som nevnt innledningsvis eksporterte Norge gass til en verdi av over 200 milliarder norske kroner i 2017. I volum tilsvarte dette om lag 120 milliarder standardkubikkmeter av gass.¹⁴⁹ Dette tilsvarte om lag 24 prosent av samlet norsk vareeksport, mens eksport av råolje tilsvarte 25 prosent av samlet norsk vareeksport.¹⁵⁰ Det er med andre ord store verdier og store produktmengder også i transporten av produktene fra norske olje- og gassinstallasjoner. Til sammenligning utgjorde eksport av fisk og andre fiskeprodukter, akvakulturprodukter og tjenester knyttet til fisk og fangst 6,5 prosent av Norges samlet vareeksport i 2017.¹⁵¹

I en internasjonal væpnet konflikt til sjøs kan det utføres stridshandlinger i og over krigførende staters territorialfarvann, indre farvann, landterritorier, i den eksklusive økonomiske sonen og på kontinentalsokkelen.¹⁵² Dette gir utgangspunktet for dette kapittelets vurderingstema, hvorvidt undersjøiske rørledninger for olje og gass kan utgjøre militære mål, og i så tilfelle om det er begrensninger på angrep av disse objektene.

---

¹⁴⁶ Convention for the Protection of Submarine Telegraph Cables of 1884

¹⁴⁷ Se kart over norske rørledninger for olje og gass i vedlegg 1, og vedlegg 2

¹⁴⁸ Artikkel om rørtransportsystemet av Norsk Petroleum; <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/rortransportsystemet/> - 30.11.2018

¹⁴⁹ Artikkel om eksport av olje og gass av Norsk Petroleum; <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/> - 30.11.2018

¹⁵⁰ Artikkel om eksport av olje og gass av Norsk Petroleum; <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/> - 30.11.2018

¹⁵¹ Statistikk om utenrikshandel med varer fra Statistisk sentralbyrå, tabell 2, produktgruppe 03; <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar> - 30.11.2018

¹⁵² San Remo Manual regel 10

6.2 Utgangspunkter i havretten

Før det drøftes om hvorvidt undersjøiske rørledninger for olje og gass kan utgjøre militære mål, er det hensiktsmessig å redegjøre for noen grunndefinisjoner i havretten og om staters mulighet for å legge rørledninger.

Norges territorialfarvann er etter territorialfarvannsloven definert bestående av sjøterritoriet og de indre farvann.¹⁵³ Sjøterritoriets bredde kan gjelde opp til 12 nautiske mil målt fra grunnlinjene.¹⁵⁴ Utenfor og tilstøtende til sjøterritoriet ligger den eksklusive økonomiske sone.¹⁵⁵ Den eksklusive økonomiske sonen kan strekke seg ut 200 nautiske mil fra grunnlinjene som sjøterritoriets bredde måles fra.¹⁵⁶ Kyststaten har i den eksklusive økonomiske sonen suverene rettigheter til blant annet det formål å undersøke og utnytte, bevare og forvalte ikke-levende naturforekomster på havbunnen og i undergrunnen.¹⁵⁷ Også på kontinentalsokkelen, som omfatter havbunnen og undergrunnen til ytterkanten av kontinentalmarginen, eller til en avstand på 200 nautiske mil fra grunnlinjene som sjøterritoriets bredde måles fra for det tilfellet at kontinentalmarginen ikke strekker seg utover maksimalgrensen for den eksklusive økonomiske sonen,¹⁵⁸ har kyststaten suverene rettigheter til å undersøke og utnytte de naturforekomster som finnes.¹⁵⁹

Selv om kyststaten har suverene rettigheter til å undersøke og utnytte de naturforekomster som finnes innenfor den eksklusive økonomiske sonen og på kontinentalsokkelen, har alle stater rett til å legge undersjøiske kabler og rørledninger i disse områdene.¹⁶⁰ I det videre vil det avgrenses mot rørledninger som ikke er av norsk interesse, men som har en trasé som krysser norsk sokkel. Det sees her kun på rørledninger som er av norsk interesse, det vil si rørledninger som går mellom norsk sokkel til norske landanlegg, og fra norsk sokkel til andre mottakerland.

---

¹⁵³ Lov 27. juni 2003 nr. 57 om Norges territorialfarvann og tilstøtende sone, § 1

¹⁵⁴ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 3

¹⁵⁵ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 55

¹⁵⁶ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 57

¹⁵⁷ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 56 (1) a)

¹⁵⁸ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 76 (1)

¹⁵⁹ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 77 (1)

¹⁶⁰ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) artikkel 79 og 58 (1)

6.3 Undersjøiske rørledninger til norske landterritorier – et militært mål?

Rørledninger for olje og gass er objekter som befinner seg på havbunnen, og derfor vil reglene i San Remo Manualen være de relevante reglene å se hen til i vurderingen av om det er et militært mål. Det er likevel verdt å minne om at San Remo Manualen ikke har rettslig status som en konvensjon, men tillegges vekt fordi den gir uttrykk for sedvanerettslige regler om sjøkrig.

Definisjonen av hva som utgjør et militært mål på eller i sjøen fremkommer av San Remo Manualen regel 40. Regelen er lik ordlyden i TP I artikkel 52 (2) om militære mål på land. Definisjonen gjengis dermed ikke her, men det henvises til tidligere behandling av TP I artikkel 52 (2).

Når det i dette punktet er tale om undersjøiske rørledninger for olje og gass som militære mål, anses det å gjelde de rørledningene som går fra norsk sokkel og inn til norske landterritorier, da dette er de eneste rørledningene som kan gi norske styrker et effektivt bidrag i en internasjonal væpnet konflikt, og således gi fienden en militær fordel. Rettslig status til undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel til andre land vil bli behandlet senere.

Undersjøiske rørledninger for olje og gass som ren infrastruktur er slik de fungerer i dag ikke av en militær karakter, og det kan vanskelig forstås at infrastrukturens funksjon vil endre seg i stor grad. Likevel vil produktene som transporteres i rørledningene kunne ha en slik funksjon at det gir et effektivt bidrag til militære aksjoner. Som nevnt under drøftelsen av olje- og gassinstallasjoner, vil militære styrker være avhengige av særlig raffinert olje og gass for å ha et effektivt forsvar, og bruken av disse kan dermed karakteriseres som militær bruk. Et brudd i forsyningen av olje og gass vil kunne hindre et slikt bruk av produktene som transporteres i rørledningene.

Angrep på undersjøiske rørledninger for olje og gass må også gi en avgjort militær fordel i den internasjonale væpnede konflikten. Dette må vurderes i den aktuelle situasjonen, basert på de rådende omstendigheter på det aktuelle tidspunktet. Men i et tilfelle hvor rørledninger forsyner militære styrker med nødvendig olje og gass for å ha et effektivt forsvar, må det antas at et angrep på slike rørledninger vil gi en avgjort militær fordel, fordi brudd på slik tilførsel vil svekke forsvaret. I San Remo Manualen fremkommer det i regel 37, under kapittelet om operasjoner i internasjonalt farvann og havbunn utenfor nasjonal jurisdiksjon, at;

”Belligerents shall take care to avoid damage to cables and pipelines laid on the seabed which do not exclusively serve the belligerents.”

Det fremkommer av denne regelen at det skal tas forholdsregler for å ikke skade undersjøiske rørledninger som ikke eksklusivt forsyner krigførende part. Det betyr dermed at undersjøiske rørledninger som derimot forsyner en krigførende part kan være legitime militære mål dersom den aktuelle parten får sin olje- eller gassforsyning utelukkende fra de aktuelle rørledningene.¹⁶¹ At forsyningen skjer utelukkende fra de aktuelle rørledningene anses som et strengt vilkår. Dersom krigførende part får alt av olje- og gassforsyning fra de aktuelle rørledningene, må det sies å være i utelukkende grad. At undersjøiske rørledninger for olje og gass bidrar som store inntektskilder eller kun bidrar i mindre grad til forsyning av viktige militære ressurser, vil ikke være nok til at vilkåret om utelukkende forsyning til krigførende part er oppfylt.

En vurdering om undersjøiske rørledninger for olje og gass gir et effektivt bidrag til militære aksjoner, vil i stor grad være lik den som er foretatt om olje- og gassinstallasjoners effektive bidrag. Som ved olje- og gassinstallasjoner vil ikke infrastrukturen ved undersjøiske rørledninger for olje og gass i seg selv utgjøre et effektivt bidrag til militær aksjon, men produkter som raffinert råolje, som transporteres i rørledningene kan gjøre det. En ødeleggelse av slike rørledninger kan føre til brudd i forsyningen av viktige militære ressurser.

Basert på drøftelsen over anses undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel til norsk landterritorier å kunne utgjøre et legitimt militært mål i en internasjonal væpnet konflikt og således være gjenstand for angrep fra fienden. Det minnes likevel om at det ved angrep må gjøres en vurdering av de potensielle følgeskadene for sivile. I det følgende vil den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel til andre land vurderes.

6.4 Rørledninger fra norsk sokkel til andre land

Det undersjøiske transportsystemet for olje og gass fra norsk sokkel strekker seg ikke bare inn til norske landanlegg. Det strekker seg lange undersjøiske rørledninger både for olje og gass også til andre mottakerland. I dette punktet vil det vurderes om det har noe å si for den

---

¹⁶¹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, Explanation, s. 111, pkt. 37.1

rettslige statusen til disse undersjøiske rørledningene om de går til nøytrale eller allierte parter i en internasjonal væpnet konflikt.

6.4.1 Regler om nøytralitet

Nøytralitet er et fundamentalt prinsipp i krigens folkerett. Prinsippet gjør seg aktuell i enhver internasjonal væpnet konflikt og det er av sedvanerettslig art.¹⁶² Prinsippet krever at de krigførende partene i en internasjonal væpnet konflikt må respektere andre staters ikke-krigførende status, og således ikke drive krigføring på nøytrale staters territorier.¹⁶³

Regler om nøytralitet i sjøkrig fremkommer av Haagkonvensjonen (XIII) av 1907.¹⁶⁴ Det følger av artikkel 1 at:

”Belligerents are bound to respect the sovereign rights of neutral Powers and to abstain, in neutral territory or neutral waters, from any act of which would, if knowingly permitted by any Power, constitute a violation of neutrality.”

Nøytralt farvann består av en nøytral stats indre farvann, territorialfarvann og eventuelle arkipelagiske farvann.¹⁶⁵ Av nevnte Haagkonvensjon artikkel 1, er altså krigførende parter forpliktet til å avstå fra krigshandlinger i disse nøytrale farvann. Definisjonen av nøytrale farvann er imidlertid begrenset til de ovennevnte områdene, slik at det kan drives krigføring i nøytrale staters eksklusive økonomiske sone og på deres kontinentalsokkel. Slik krigføring må likevel gjøres med nødvendig aktsomhet for blant annet kunstige øyer, installasjoner, konstruksjoner og sikkerhetssoner i disse sonene.¹⁶⁶

6.4.2 Regler om undersjøiske kabler

Som nevnt har undersjøiske kabler tidlig vært gjenstand for beskyttelse. Når det her er snakk om undersjøiske kabler har det derimot vært historisk snakk om beskyttelse av kommunikasjonskabler.

---

¹⁶² ICJ i *Legality of the threat or use of nuclear weapons*, advisory opinion of July 1996, s. 261, pkt. 88-89

¹⁶³ Dinstein (2013) s. 15

¹⁶⁴ Convention (XIII) concerning the Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War. The Hague, 18 October 1907

¹⁶⁵ San Remo Manual regel 14

¹⁶⁶ San Remo Manual regel 10 c) jf. regel 34

Det følger av Haagkonvensjonen (IV) av 1907¹⁶⁷ artikkel 54 at:

”Submarine cables connecting an occupied territory with a neutral territory shall not be seized or destroyed except in the case of absolute necessity. They must likewise be restored and compensation fixed when peace is made.”

Etter denne bestemmelsen er undersjøiske kabler mellom et okkupert område og en nøytral part beskyttet mot beslag eller ødeleggelse, så fremst det ikke er absolutt nødvendig.¹⁶⁸ Bestemmelsen byr på et par utfordringer. For det første gjelder ordlyden ved okkupert område. Dette gir en begrensning av regelen, for regelen gir ikke uttrykk for om eller hva slags vern som oppstilles når kablene går mellom et ikke-okkupert område til en krigførende part til en nøytral parts territorier. Videre angår den nevnte Haagkonvensjonen regler om krigføring på land. Konvensjonen kan dermed vanskelig anvendes i sjøkrig, og bestemmelsen må derfor gjelde i de tilfeller en krigførende part beleirer eller ødelegger kablene i tilknytning til det landingsanlegget som kobler det aktuelle territoriet med den nøytrale staten.¹⁶⁹

Videre følger det av Oxford Manualen fra 1913 om lov i sjøkrig¹⁷⁰ artikkel 54 (2) at:

”The cable connecting the territories of the two belligerents or two points in the territory of one of the belligerents, may be seized or destroyed throughout its length, excepts in the waters of a neutral State.”

Etter denne bestemmelsen kan kabler som går mellom to krigførende staters territorier eller mellom to punkter på et krigførende lands territorier være gjenstand for beseiring eller ødeleggelse, bortsett fra i nøytrale staters farvann. Dette betyr at undersjøiske kabler slik de er nevnt her, kan angripes. Det er her viktig å være klar over at Oxford Manualen er et resultat av et ønske fra Haags andre internasjonale fredskonferanse om å kartlegge lov og sedvane om sjøkrig.¹⁷¹ Manualen er derfor ikke rettslig bindende overfor noen, men kan gi uttrykk for internasjonal sedvane på området. Oxford Manualen gis her likevel kun mindre vekt, da San

---

¹⁶⁷ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 19 October 1907

¹⁶⁸ Wolff Heintschel von Heinegg, ”Protecting Critical Submarine Cyber Infrastructure: Legal Status and Protecting of Submarine Communications Cables under International Law” i *Peacetime Regime For State Activities In Cyberspace. International Law, International Relations and Diplomacy*, Katharina Ziolkowski (ed.), NATO CCD COE Publication, Tallinn 2013, sider 291-318, s. 296-297

¹⁶⁹ Alexander Pearce Higgins, ”Submarine Cables and International Law”, vol. 2 *British Yearbook of International Law* (1921-1922), sider 27-36, side. 30

¹⁷⁰ Manual of the Laws of Naval War. Oxford, 9. August 1913

¹⁷¹ <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/265?OpenDocument> (16.12.2018)

Remo Manualen fra 1994 er den nyeste manualen som identifiserer de gjeldende reglene for sjøkrig.

Det er som nevnt her snakk om regler om undersjøiske kommunikasjonskabler. Spørsmålet videre blir hvorvidt reglene som regulerer undersjøiske kabler nyter, også gjelder for undersjøiske rørledninger for olje og gass.

6.4.3 Beskyttelse av undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral stat

Som tidligere nevnt ligger det mye arbeid bak utarbeidelsen av en konvensjonstekst, og den endelige teksten er et resultat av mange parters omforente enighet. Det er derfor vanskelig å uten videre gi reglene om undersjøiske kabler analogisk virkning ovenfor undersjøiske rørledninger for olje og gass. Det er likevel ikke utenkelig at undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral part er beskyttet på annet vis, og dette vil bli vurdert i det følgende.

6.4.3.1 Martensklausulen

Martensklausulen kommer til uttrykk både i fortalen til Haagkonvensjonen (II) av 1899 og Haagkonvensjonen (IV) av 1907. Den er også artikkelbestemt i TP I artikkel 1 (2);

”In cases not covered by this Protocol or by other international agreements, civilians and combatants remain under the protection and authority of the principles on international law derived from established custom, from the principles of humanity and from the dictates of public conscience.”

Klausulen gir uttrykk for at i de tilfeller internasjonale bestemmelser ikke regulerer det aktuelle forholdet, er sivile og stridende beskyttet under folkerettens prinsipper slik disse utspringer fra fastslåtte sedvaner, av humanitære prinsipper og det som vil være det offentlige samvittighet. Fordi det ikke er mulig å kodifisere regler for ethvert forhold i en internasjonal væpnet konflikt, forhindrer klausulen den antakelsen at det som ikke eksplisitt er forbudt av internasjonale bestemmelser derfor er tillatt.¹⁷² Klausulen er også et uttrykk for de dynamiske egenskapene de nevnte prinsippene har, og at de vil være gjeldende uavhengig av

---

¹⁷² ICRC Commentary of 1987, pkt. 55

utvikling av typer situasjoner eller utvikling av teknologi.¹⁷³ Når det er sagt er prinsipper som humanitet grunnleggende i krigens folkerett, og et prinsipp som ville gjort seg gjeldende uten henvisning til Martensklausulen.

I tråd med Martensklausulen er det dermed ikke slik at siden folkerettslige bestemmelser ikke uttrykkelig oppstiller beskyttelse for undersjøiske rørledninger som går til nøytral part, så kan disse angripes. Derimot må angrep på undersjøiske rørledninger som går til nøytral part vurderes opp mot de prinsipper som gjør seg gjeldende i krigens folkerett.

6.4.3.2 Humanitære hensyn

Etter prinsippet om humanitet kan man ikke påføre menneskelige lidelser som ikke er påkrevd av militære behov. Man må derfor se på hvilke konsekvenser ødeleggelse av undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral part kan ha for sivilbefolkningen. Olje og gass er viktige ressurser, også for sivil bruk. Gass er eksempelvis en viktig kilde for oppvarming, matlaging og elektrisitet. Norsk eksport av olje og gass er som nevnt viktige kilder for å dekke etterspørselen av disse behovene. Mens norsk olje dekker om lag 2 prosent av det globale oljeforbruket, dekker norsk eksport av gass om lag 25 prosent av EUs gassetterspørsel.¹⁷⁴ Bare rørledningen Langeled, som er verdens lengste undersjøiske rørledning, dekker opptil 20 prosent av Storbritannias gassbehov.¹⁷⁵

Særlig gasseksporten bidrar til at Europa har en stabil gassforsyning og en stopp i forsyningen vil følgelig kunne ha store konsekvenser for de som er avhengig av denne forsyningen. Dette vil likevel bero på om angrepet på undersjøiske rørledninger for olje og gass skjer på én enkelt rørledning, eller hele rørledningsnettverket. Angrep på én enkelt rørledning trenger ikke ha like omfattende konsekvenser for sivilbefolkningen som ved ødeleggelse av hele rørledningsnettverket. Dette vil variere fra rørledning til rørledning.

For den nøytrale stats sivilbefolkningen vil som sagt en større ødeleggelse av det undersjøiske rørledningsnettverket medføre konsekvenser, og et slikt angrep må kunne vurderes i lys av proporsjonalitetsprinsippet. Et brudd i forsyningen av EUs gassetterspørsel tilsvarende 25

---

¹⁷³ ICRC Commentary of 1987, pkt. 55

¹⁷⁴ Artikkel om eksport av olje og gass av Norsk Petroleum; <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/> - 30.11.18

¹⁷⁵ Om Ormen Lange og Langeled: <https://www.shell.no/about-us/projects-and-sites/ormen-lange.html> - 06.12.2018

prosent, vil gå ut over sivilbefolkningens mulighet til blant annet å holde hjemmene varme, muligheten for matlaging og elektrisitet. I dagens samfunn vil slike konsekvenser være svært belastende for sivilbefolkningen. Den militære fordelene man oppnår ved å angripe undersjøiske rørledninger for olje og gass må vurderes opp i mot den belastningen sivilbefolkningen i den nøytrale staten eventuelt vil bli utsatt for. Angrep på rørledninger som går inn til sentrale norske landanlegg som også fungerer som koblingspunkt for videre eksport til andre land, vil nødvendigvis hindre flyten i transporten. Men for at slike rør skal gi en militær fordel å angripe, må de aktuelle rørledningene også bidra til forsyning til norske styrker. Det anses som lite sannsynlig at de rørene dette måtte gjelde i så stor grad bidrar til forsyningen av olje og gass til norske militære styrker, at de utgjør et effektivt bidrag. For undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral part kan det dermed ikke sees at man oppnår en særlig militær fordel. I hovedsak vil et slikt angrep føre med seg konsekvenser av økonomisk art for Norge. Sett opp mot de potensielle følgeskadene som kan ramme sivilbefolkningen i nøytrale stater kan det derfor argumenteres for at den militære fordelene ikke vil veie opp for de potensielle følgeskadene.

6.4.3.3 Distinksjon

Et viktig prinsipp som er gjentatt flere ganger tidligere i denne oppgaven, er prinsippet om distinksjon. Det er gjennomgående ved vurderingen av hva som kan angripes som et militært mål, at man skiller mellom militære mål på den ene siden og sivile gjenstander, personer m.m. på den andre siden. Det kan virke naturlig i dette tilfellet å sammenligne nøytral part i en internasjonal væpnet konflikt som en sivil part, ved at det skal tas hensyn til både sivils rettigheter og nøytrale parters rettigheter i en internasjonal væpnet konflikt.

I en internasjonal væpnet konflikt hvor norske rørledninger for olje og gass går til et mottaksland som er nøytral part i konflikten, kan man, der objektet er definert som et militært mål, si at objektet (rørledningen) er et militært mål på norsk sokkel, men sivilt på mottakerlandets sokkel. Ved å angripe og ødelegge undersjøiske rørledninger for olje og gass på norsk sokkel, vil det også bety ødeleggelse for nøytral part. Det vil bryte med prinsippet om nøytralitet, da den nøytrale parten i et slikt tilfelle vil bli skadelidende for krigshandlinger i en internasjonal væpnet konflikt som de selv ikke er en del av. Det kan derfor argumenteres for at et angrep på en rørledning for olje eller gass som går fra et krigførende lands territorier til nøytral parts territorier, kan være brudd på prinsippet om distinksjon.

Det er i denne drøftelsen verdt å minne om at Norge er den del av North Atlantic Treaty Organization (NATO), og at et angrep på ett eller flere av medlemslandenes territorier vil bli ansett som et angrep på alle medlemslandene, og vil utløse retten til kollektivt selvforsvar etter artikkel 51 i FN-pakten.¹⁷⁶ Undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel går i dag til landingspunkter i Tyskland, Belgia, Frankrike og Storbritannia.¹⁷⁷ Alle disse mottakslandene er medlemsland i NATO.¹⁷⁸ I en internasjonal væpnet konflikt der Norge blir angrepet på norske territorier, vil det etter prinsippene i NATO gjøre mottakslandene til allierte parter, og reglene om nøytralitet vil dermed ikke gjelde for disse rørledningene. Dette medfører at foreløpig ingen av de undersjøiske rørledningene for olje og gass fra norsk sokkel vil være beskyttet etter regler om nøytralitet.

6.4.4 Undersjøiske rørledninger fra norsk sokkel til allierte parter

Hvis det legges til grunn at undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel går til allierte parter i en internasjonal væpnet konflikt, oppstår spørsmålet om disse rørledningene kan utgjøre militære mål på lik linje som undersjøiske rørledninger fra norsk sokkel til norske landanlegg.

Vurderingen avhenger av om norsk olje og gass også er en viktig forsyning for de alliertes militære styrker, og dermed utgjør et effektivt bidrag til den militære aksjonen, og dermed om det gir en avgjort militær fordel for fienden å ødelegge dette. Det kan ikke ses at drøftelsen i vesentlig stor grad vil skille seg fra drøftelsen om det gir et effektivt bidrag til norske militære styrker. Olje og gass er universelt en viktig ressurs, og vil således også være viktig for de alliertes styrker. Det kan argumenteres for at norsk bidrag i forsyningen av olje og gass, og da særlig gass, er så stort at et brudd i denne forsyningen vil svekke de alliertes militære styrker, og dermed gi fienden en militær fordel.

For øvrig vil de grunnleggende prinsippene i krigens folkerett slik som hensynet til humanitet gjøre seg gjeldende ved angrep på undersjøiske rørledninger fra norsk sokkel til alliert part. Drøftelsen gjort ovenfor vedrørende humanitære hensyn vil dermed kunne overføres til rørledninger til alliert part, men det må da vurderes opp mot den militære fordel som kan oppnås ved å kutte forsyningen av olje og gass til de allierte partene.

---

¹⁷⁶ The North Atlantic Treaty 1949 artikkel 5 jf. artikkel 6

¹⁷⁷ For kart over rørledninger fra norsk sokkel til andre land se vedlegg 1

¹⁷⁸ Oversikt over medlemsland i NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm - 30.11.18

6.4.4.1 Foreløpig oppsummering

Ved angrep på undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral stat vil særlig proporsjonalitetsprinsippet og humanitære hensyn begrense muligheten for å angripe slike objekt. Dette er hensyn som også vil kunne gjøre seg gjeldende selv hvor rørledningene går til alliert part i den internasjonale væpnede konflikten. Likevel er det norske bidraget av olje og gass til allierte i den størrelsesorden at det kan utgjøre et effektivt bidrag til den militære aksjonen, og gi en militær fordel å angripe. Det anses derfor slik at både undersjøiske rørledninger for olje og gass fra norsk sokkel til norske landanlegg, og til allierte land i utgangspunktet kan utgjøre et militært mål.

6.5 Hensyn til naturmiljøet

Ved angrep på undersjøiske rørledninger for olje og gass vil også hensynet til naturmiljøet gjøre seg gjeldende og det må vurderes om hensynet til naturmiljøet kan begrense eller avverge angrep i sin helhet, enten etter TP I artikkel 35 (1), regel 44 i San Remo Manualen, proporsjonalitetsprinsippet eller prinsippet om militær nødvendighet.

Vurderingen vil for undersjøiske rørledninger for olje og gass i stor grad sammenfalle med vurderingen for olje- og gassinstallasjoner, og drøftes dermed ikke inngående her. Hensynet til naturmiljøet er likevel en svært aktuell problemstilling ved angrep av undersjøiske rørledninger for olje og gass, og noe det er viktig å være klar over. Det gis derfor noen korte betraktninger her.

Den risikoen for skade på naturmiljøet som angrep på undersjøiske rørledninger for olje og gass medfører, kan ved angrep av en viss størrelsesorden være svært store. Ødeleggelsen kan medføre store utslipp i havet, og på grunn av rørledningssystemets omfang med mange og lange rør, kan det gjøre jobben med å lokalisere ødeleggelsen tidkrevende. Dette kan igjen medføre større miljømessige utslipp og større skader på miljøet, som vil ha umiddelbare konsekvenser for havmiljøet rundt rørledningene, og som i et videre perspektiv må antas å kunne forringe viktige levende organismer. Det kan likevel avslutningsvis konkluderes på samme måte som ved olje- og gassinstallasjoner, at vurderingen om angrepet på undersjøiske rørledninger for olje og gass til kunne føre til slike skader på naturmiljøet at det begrenser eller avverger angrepet, vil måtte bero på omstendighetene ved hvert enkelt angrep.

6.6 Foreløpig oppsummering

Drøftelsene over viser at undersjøiske rørledninger for olje og gass i visse tilfeller kan utgjøre et militært mål. Undersjøiske rørledninger for olje og gass til nøytral part i en internasjonal væpnet konflikt vil, etter drøftelsen over, vanskelig kunne angripes som følge av krigens folkeretts grunnleggende prinsipper. Derimot vil både undersjøiske rørledninger fra norsk sokkel til norske landanlegg, samt til allierte parter kunne utgjøre et militært mål. Hensynet til naturmiljøet kan imidlertid begrense slikt angrep, og er i alle tilfeller et viktig hensyn i vurderingen av om angrep på undersjøiske rørledninger for olje og gass kan gjennomføres, til tross for at objektet i utgangspunktet er et legitimt mål.

7 Avsluttende bemerkninger

Masteroppgaven søker å klarlegge og redegjøre for den rettslige statusen til noen utvalgte objekter i en internasjonal væpnet konflikt. Generelt viser drøftelsen at de fleste utvalgte objektene ut i fra sin funksjon kan gi et effektivt bidrag til militær aksjon, og at angrep på objektene kan gi en militær fordel. Drøftelsen viser samtidig at det ikke er kun ett definitivt svar på om objektene kan angripes i enhver situasjon, men snarere at angrep på det som i utgangspunktet utgjør et militært mål, må vurderes i henhold til de grunnleggende prinsipper som oppstilles i krigens folkerett.

Videre avdekker drøftelsen enkelte svakheter. Særlig gjelder dette i drøftelsen av den norske totalforsvarsmodellen, som viser at totalforsvarsmodellen kan bidra til å gjøre sivile objekter til flerbruks-objekter og dermed til militære mål. Dette er et moment som styrende myndigheter fortsatt må være oppmerksomme på, og i forlengelsen gjennomføre tiltak som i større grad beskytter sivilsamfunnet. Når det er sagt, er det som nevnt i oppgaven, kanskje slik at en slik risiko for sivilsamfunnet er en bevisst risiko. Både fordi totalforsvarskonseptet bidrar til et effektivt og i større grad ressurssterkt forsvar i en internasjonal væpnet konflikt, men kanskje i enda større grad fordi det fordrer at forsvarets ressurser også skal bidra til sivilsamfunnet i andre ikke-væpnede krisesituasjoner.

Det kan videre stilles spørsmål ved i hvilken grad disse reglene følges og i hvilken grad det er variasjoner mellom ulike lands vurderinger, men dette ville vært for omfattende for denne

oppgaven å skulle undersøke. Det kan også stilles spørsmål ved hvilken faktisk militær beskyttelse disse objektene har. Som nevnt under kapittel 5.1, vil det etter norsk syn i en internasjonal væpnet konflikt fullt ut være en militær oppgave å sikre petroleumsinnretningene. Selv om det er forsvarets oppgave å gjennomføre slik objektsikring, stilles det spørsmål ved i hvilken grad man klarer å opprettholde en faktisk beskyttelse av alle disse innretningene. Dersom en fiende ønsket å skade norske interesser og hadde vilje og evne til å gjennomføre et omfattende angrep på våre petroleumsinnretninger som utgjør militære mål, ville det ikke hjulpet at ansvaret for objektsikringen ligger hos forsvaret. Skaden ville allerede vært et faktum.

Avslutningsvis er det verdt å peke på at særlig den rettslige statusen til undersjøiske rørledninger for olje og gass er et tema som i større grad enn hva som fremkommer av denne masteroppgaven, burde vært drøftet. Sett i lys av norske interesser ville Norge vært tjent på at verdenssamfunnet i større grad hadde fastlagt en klarere rettslig status til disse objektene. Et angrep på petroleumsinnretninger, som forsyner militære styrker med nødvendig tilførsel av olje og gass, kan i de tilfeller de samtidig bidrar til eksport, få store konsekvenser for norsk økonomi. Det ville også kunne føre til konsekvenser for det europeiske samfunnet som er stor importør av særlig norsk gass. Det ville etter undertegnede syn da være i norsk interesse om internasjonale regler i større grad oppstilte en sterkere beskyttelse for slike objekt, som dermed både vil sikre forsyning til militære styrker, og heller ikke truer norsk eksport og økonomi i så stor grad.

Kildeliste

Norske lover:

Lov 27. juni 2003 nr. 57 om Norges territorialfarvann og tilstøtende sone
(territorialfarvannsloven)

Konvensjoner:

Convention for the Protection of Submarine Telegraph Cables of 1884

Hague Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War Land and its annex:
Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, 29.07.1899

Hague Convention (XIII) concerning the Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War,
18.10.1907

Hague Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex:
Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, 19.10.1907

Charter of the United Nations, 26.06.1945

Statute for the International Court of Justice (ICJ), 26.06.1945

The North Atlantic Treaty, 04.04.1949

Vienna Convention on the Law of Treaties (VCLT), 23.05.1969

Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental
Modification Techniques, 10.12.1976

United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), 10.12.1982

Genèvekonvensjonen om forbedring av sårede og sykes kår i de væpnede styrker i felten (I)
av 12. august 1949

Genèvekonvensjonen om forbedring av sårede og sykes kår i de væpnede styrker i felten (II) av 12. august 1949

Genèvekonvensjonen om behandling av krigsfanger (III) av 12. august 1949

Genèvekonvensjonen om beskyttelse av sivile krigstid (IV) av 12. august 1949

Tilleggsprotokoll til Genève-konvensjonene av 12. august 1949 hva angår beskyttelse av ofre for internasjonale væpnede konflikter (Protokoll I), av 8. juni 1977

Tilleggsprotokoll til Genèvekonvensjonene av 12. august 1949 hva angår beskyttelsen av ofra for ikke-internasjonale væpnede konflikter (Protokoll II), av 8. juni 1977

Tilleggsprotokoll til Genèvekonvensjonene av 12. august 1949 om vedtakelse av et tilleggskjennemerke (Protokoll III), av 8. desember 2005

Norske forarbeider:

NOU 1995:31 Beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser

NOU 2000:24 Et sårbart samfunn. utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet

NOU 2006:6 Når sikkerheten er viktigst. Beskyttelse av landets kritiske infrastrukturer og kritiske samfunnsfunksjoner

Internasjonale forarbeider:

Official Records of The Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable In Armed Conflicts, Volume XV

Internasjonale domstolers avgjørelser:

International Court of Justice (ICJ): Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Judgment of 27 June 1986

International Court of Justice (ICJ): Legality of the threat or use of nuclear weapons. Advisory opinion of 8 July 1996

Bøker:

Dahl, Arne Willy, *Håndbok i militær folkerett*, 2. utgave, (Cappelen akademisk forlag, 2008)

Dinstein, Yoram, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Third Edition, Cambridge University Press (Cambridge 2016)

Dinstein, Yoram, *War Aggression and Self-Defence*, Sixth edition, Cambridge University Press (Cambridge 2017)

Doswald-Beck, Louise (Editor), *San Remo Manual on International Law Applicable To Armed Conflicts at Sea, Prepared by international lawyers and naval experts convened by the International Institute of Humanitarian Law*, Cambridge University Press (Cambridge 1995)

Fleck, Dieter, *The Handbook of International Humanitarian Law*, Third Edition, Oxford University Press (Oxford 2013)

Forsvarets høgskole/Forsvarets stabsskole, *Manual i krigens folkerett*, (Oslo 2013)

Green, James A., *The Persistent Objector Rule in International Law*, Oxford University Press (Oxford 2016)

Henckaerts, Jean-Marie og Louise Doswald Beck, *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, International Committee of the Red Cross, Cambridge University Press (Cambridge 2005)

Hyde, Richard og Robert Kolb, *An Introduction to the International Law of Armed Conflicts*, (Portland 2008)

Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 4. utgave, (Oslo 2011)

Artikler i artikkelsamlinger

Dahl, Arne Willy, "Military Objectives by Nature" i *Israel Yearbook on Human Rights*, Volume 48, Yoram Dinstein (editor), (2018), s. 1-17

Green, L. C., "The Environment and the Law of Conventional Warfare" i *Canadian Yearbook of International Law*, Volume 29, Charles B. Bourne (editor), University of British Columbia Press (Vancouver, 1991) s. 222-238

Higgins, Alexander Pearce, "Submarine Cables and International Law" i *British Yearbook of International Law*, Volume 2, Sir Cecil Hurst, Professor A. Pearce Higgins og E. A. Whittuck (joint editors), (London, 1921-1922), s. 27-36

McCormack, Timothy L. H., "An Australian Perspective on the ICRC Customary International Humanitarian Law Study" i *The Law of War in the 21st Century: Weaponry and the Use of Force*, International Law Studies – Volume 82, Anthony M. Helm (editor), U.S. Naval War College, (Newport, Rhode Island, 2006), s. 81-99, <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1239&context=ils> (sjekket 15.12.2018)

Annen litteratur:

Bellinger, J. B. III og W. J. Haynes II, "A US Government Response to the International Committee of the Red Cross Study on Customary International Humanitarian Law" i *International Review of the Red Cross*, Volume 89, Issue 866, (2007), s. 443-473

Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, *Støtte og samarbeid – en beskrivelse av totalforsvaret i dag*, (Oslo 2018)

Heintschel von Heinegg, Wolff, "Protecting Critical Submarine Cyber Infrastructure: Legal Status and Protecting of Submarine Communications Cables under International Law" i *Peacetime Regime For State Activities In Cyberspace. International Law, International Relations and Diplomacy*, Katharina Ziolkowski (ed.), NATO CCD COE Publication (Tallinn 2013), s. 291-318

MacLaren, Malcolm og Felix Schwendimann, ”An Exercise in the Development of International Law: The New ICRC Study on Customary International Humanitarian Law”, https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b8f61345bf212b7edd992/1454962196104/GLJ_Vol_06_No_09_MacLaren.pdf (sjekket 15.12.2018)

Manual of the Laws of Naval War. Oxford, 9. August 1913

Sandoz, Yves, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann (editors), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, (Geneva 1987), http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/Commentary_GC_Protocols.pdf (sjekket 15.12.2018)

United Nations, General Assembly, *Protection of the environment in times of armed conflict*, A/RES/47/37, 73rd plenary meeting, 25 November 1992, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r037.htm> (sjekket 16.12.2018)

United States, Department of Defense, *Conduct of the Persian Gulf War, Final Report to Congress*, (1992), Chapter VI, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a249270.pdf> (sjekket 15.12.2018)

Andre kilder:

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, ”Du er en del av Norges beredskap. Råd om egenberedskap”, folder utgitt til alle norske husstander høsten 2018, <https://www.sikkerhverdag.no> (sjekket 16.12.2018)

<https://e24.no/energi/olje/dette-er-verdens-ti-stoerste-oljeprodusenter/24184489> (sjekket 13.10.2018)

<https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/eksport-av-olje-og-gass/> (sjekket 30.11.2018)

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (sjekket 11.09.2018)

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/enorm-logistikkoperasjon-for-nato-ovinga--forsvars--og-justisminister-i-fredrikstad/id2610188/> (sjekket 29.10.2018)

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/224-milliarder-i-petroleumsinntekter/id2601371/>
(sjekket 11.11.2018)

<https://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2018/Satsinger/?pid=83811> (sjekket 11.11.2018)

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en (sjekket 10.11.2018)

<https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/rortransportsystemet/> (sjekket 30.11.2018)

<https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar> (sjekket 30.11.2018)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm (sjekket 30.11.2018)

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en (sjekket 10.11.2018)

<https://www.shell.no/about-us/projects-and-sites/ormen-lange.html> (sjekket 15.12.2018)

<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/265?OpenDocument> (sjekket 16.12.2018)

Vedlegg 2

Kart nr. 2 som viser rørledninger på norsk sokkel. Kilde: <https://www.norskpetroleum.no/wp-content/uploads/07-Barentshavet-N-13032018-1.png> - sist besøkt 16.12.2018

